

USPOMENA

NA

SLOVENIJU.

SPISAO

ANTUN KOS,

PRAVNIK KR. AKAD. U ZAGREBU.

U ZAGREBU.

NARODNA TISKARNICA Dra. LJUDEVITA GAJA.

1863.

Motto:

Kaj si mi storila,
S čim se prikupila,
Si mi priljubila
Se dežela mila?

Valjavec.

Obazrievši se duhom natrag na puteve, koje sam prošao prošlih školskih praznikah, nemogu da nezabilježim različitih dogadjajah, koji mi se pridesiše. I budući sam osviedočen, da će moje bilježke ma komu dobro doći, evo ih izručujem javnosti.

Hoću da počmem sa slavnošću mariborske narodne čitaonice 3. kolovoza 1862. Skoro mi nepodje za rukom, da prisustvujem pomenutoj svečanosti; jer moj se je otac izrazio, da i bez mene mogu u Mariboru sve opraviti. S ovim, premda važnim, dokazom nezadovoljan, umolio sam za onu stvar, koja se zove „nervus rerum gerendarum“. Dobih niešta, hvala Bogu, pa budući bijah u dnu sèrca svoga osviedočen, da nije dosta, molio sam jošte. Nu to mi je staroga ćaćka tako razjarilo, da je rekô: „Hudimar te vedi, ako ti dam jednu forintu, pa me još moliš za pet!“ Premda težko, ipak sam sretno izveo što htiedoh, te vesela sèrca odvezoh se u Maribor.

Došavši u Poličane, čekah niekoliko vremena na vlak, koi je naskoro došao i doveo iz Ljubljane i Celja više gospode, koja su se takodjer spremala u Maribor. Medju njima bijaše dika slovenska dr. Janez Bleiweis. Veselo projurimo željeznicom u Pragersko. Nemogu da dovoljno izrazim veselje, koje nas obuzimaše, kad zagledasmo iznenada do 12 Varaždinacah u narodnoj hèrvatskoj odieći, došavših, da pozdrave čitaonicu u ime bratinske ljubavi hèrvatske. Nebijaše dosta vremena, da

se podpuno pozdravimo, t. j. upoznamo, nu ništa zato, bijaše vremena u Mariboru, kamo smo imali za pol sata svi doći.

Sa sèrdačnim „živili!“ primiše nas mariborski Slovenci na kolodvoru i odvedoše u grad. Neću opisivati, kako su Niemci izbuljili oči zagledavši toliku množinu surkašah. Činjaše im se, da je to strašna smielost, doći u surkama u niemački (sic!) Maribor. Psovali su već onda i rugali nam se, ali mi smo imali toliko bezobrazluka, da smo se napadačima smijali u lice. Obavismo svečanost dostojno i vriedno, veselja i radosti bijaše preko miere.

Isti dan sakupismo se u večer na vèrtu u Tapeinerevoj gostioni, gdie je svirala gradska banda. Niekoliko Slovenacah zauzme stol u sriedini vèrta, dodje ih više, te primaknu drugi stol k pèrvomu, dodju Hèrvati i nastave započeti posao, te tako naraste naš stol od jednoga konca vèrta do drugoga. „Vince z gorè greje srcé“ kaže piesmica dolenska, i zbilja, prije nego prodje pol sata, razigraše se sèrca naša i napitnice počmu se glasiti jedna za drugom. Najvećim uzhitom bijaše primljen dakako pozdrav Hèrvatima, pa zatim zdravica dru. Bleiweisu, koga jedan izmedju Varaždinacah nazvà „slovenskim Petrom“. Živio slovenski Petar! čaša uz čašu u vis, a Petar oko gorostasna stola na okolo, da se zahvali svakomu pojedinomu za sèrdačan pozdrav.

Niemacah bijaše množina na vèrtu; gledahu nas po strani i izpod obèrvah, — ali nitko nas nije smetao u našem veselju. — Govornici počeše se glasiti, nieki smiernije, nieki opet malo žešće, svaki po svojoj ćudi. Kamo sreće, što mariborski Nemškutari nerazumiju hèrvatštine! Kad bi koi Varaždinac preduboko zaorio, durnù ga susied, rekavši: „Brate, nemoj misliti, da si u Hèr-

vatskoj.“ Odgovor sliedjaše opomenu; ajde, da i ja zabiliežim jedan: „Pa kaj, ako me uhvate i odtieraju u Varaždin, podjem kroz Krapinu u Rogatac; ako ne, a onda idem kroz Poličane.“ Ali, kako rekoh, nitko nas nesmetaše, i mi se zabavljasmo i radovasmo u prijateljskim razgovorima dugo poslie polnoći, i zatim odosmo na počinak, da se pripravimo za veliku svečanost dojdućega dana.

U nedielju jutro bijaše nam pèrvi posao, da idemo na kolodvor, da primimo dostojno goste dolazeće iz juga i sievera.

Tom prilikom dodje množina slovenske mladeži iz sveučilišta bečkoga i gradačkoga; prof. dr. Muršec i ljubimac slovenskoga naroda dr. Lovre Toman.

Dr. Dominkuš odvede Tomana u svoju kuću, gdie bijaše i Bleiweis. Medjutim dovažahu se iz svih stranah seljaci, da učestvuju kod narodne svetkovine. Slovensko Štajersko bijaše podpuno zastupano; mogao si naći gospodu i seljake iz svih gradovah, tèrgovištah, dapače i selah. Preko 200 bijaše seljakah, što nam sviedoči, da je narodni duh već podosta prodrò u život i narav slovenskoga puka.

U 9 satih bijaše pripravljen zajutrak (doručak) za sve goste bez razlike staleža u liepo urešenoj dvorani „čitaonice“. Sve bijaše živo; vidieti je bilo svakomu na obrazu, da mu napunjuje sèrce nieka izvanredna radost. Netom sve ušuti, i čuje se obći: st! st! te sad stupe u dvoranu gospoda Hèrvati, obučeni izvanredno sjajno u narodnom odielu. Gromoviti obći uzklik: „živili!“ pozdravi unišavše. Dodje dr. Bleiweis, pozdravljen je isto tako. Izvanredno kretanje medju seljacima nastane. Čuju se šaptajuće rieči: „Vidiš, to je tisti gospod, ki vreduje Novice.“ Sve se kupi oko muža, koi je narod probu-

dio iz sanka — iz duševnoga mèrtvila. Njegove rieči, koje prosbori mirno i odvažno, bijahu primljene s velikim uzhitom. Dru. Bleiweisu vidi se odvažnost i tvèrdi značaj već na obrazu. Toliko ljubavi pako prama domovini i narodu svomu, koliko je zbilja ćuti, nebi čoviek izabrati mogao iz njegova vanjskoga kretanja. Bečka „Presse“ pisala je o njem god. 1861: „Der populärste Mann in ganz Krain, äusserlich die grösste Ruhe, fast eisige Kälte zur Schau tragend.“

Dr. Toman dodje u pratnji dra. Dominkuša; gromoviti „živio!“ ga prime, a on odmah odvrati pozdrav prekrasnim govorom. Svaki se divio njegovoj riečitosti, i zaista, težko je naći čovieka, koi bi ga u toj struci nadkrilio. Što govori, sve je poetično, imade niešta tako čarobna, da mu u pèrvi mah prikloni sèrca svih slušateljah. Koji ga jošte osobno nepoznahu, gledahu i divljahu se njegovoj liepoj, cèrnoj bradi, kojoj neima para na daleko i široko u Austriji.

Sad stupi do dvadeset seljakah iz slovenskih Goricah k Tomanu. Govornik, već sied starac, progovori po prilici ovako: „V sèrce ste se nam vsmilili, gospod! ko smo brali v „Novicah“, kako so Vas tam v dèržavnem sboru večkrat zmlatili.“ Dr. Toman nasmije se, udari seljačkoga govornika na ramena i reče: „Znate, moji dragi! Kraljević Marko imadjaše se uviek boriti sa Turcima; često ih nadvladavaše, često opet i oni njega smlatiše, ali im uviek sretno izmaknù, te ih opet na drugoj strani napadè. Tako se i meni dogodi. Ako me izbiju, sretno im izbiegnem, te ih opet drugdie prihvatim.“ Ganuti od prijazna pogleda Tomanova govorahu seljaci jedan k drugomu: „To je gospod!“

Poslie dokončana ručka digne se družtvo i uputi se u cèrkvu gimnazialnu i bogoslovsku sv. Viekoslava,

da se Bogu zahvali za blagoslov, koga je podielio čitaonici u pèrvoj godini njezina obstanka. Kanonik Jos. Kostanjevec pievaše sv. misu svojim liepim, dubokim glasom. Za asistenciju mu bijaše jedan profesor i osam bogoslovacah; i ja bijah medju ovima, i nikada neću zaboraviti, kako me dirnù prekrasno slovensko pievanje na koru. Suza zasjà u mom oku, kad počè pianissimo pievati viešto kolo pievačko, sastojeće iz čitaoničarah, bogoslovacah i gimnazialacah pod vodjenjem g. J. Miklošića, koi je i sastavio slovensku misu, te si tim liepo ime stekò. Glasba bijaše niekako na starinsku, rekô bi, da se u njoj nalazi ruski tipus. Nama doduše ne odviše prijazni Mariborčani priznavahu, da tako izvèrstnoga pievanja nebijaše jošte čuti u Mariboru. Najliepša mariborska cèrkva, ovaj dan osobito liepo nakićena od gg. bogoslovacah, bijaše dubkom puna. Što ima Maribor krasoticah, skoro sve bijahu u našoj cèrkvi.

Poslie sv. mise razidjosmo se po gradu, dok nas nesakupi opet dvanajsti sat na vèrtu „Macherjeve gostione“ k obiedu. To bijaše metež! sve prijateljski i bratski, nebijaše razlike medju bogatašem i siromahom, ni medju dostojanstvenikom i seljakom, ni medju duhovnim pastirom i njemu izručenom ovcom, kao što rekoh, sve bijaše kao medju jednakom i ljubećom se braćom. Nazdravljaše se narodu slavjanskomu, slozi slavjanskoj, krasnomu spolu slovenskomu, poštenim seljacima, hèrvatskim gostima, Strossmajeru, pievačima ljubljanske čitaonice, koji su pievali kod obieda i razveseljivali cielo družtvo — ali nanizati sve zdravice, čini mi se nemoguće. Poslie tri sata razidjosmo se opet.

Medjutim posavietovahu se Niemci i Nemškutari, kako bi nas mogli razdražiti. Otidje ih do 50 na otok „Felberjev“, da se dogovore, što im je učiniti?

Ja dodjem u nieku poznatu mi kuću; kad opazi gazdarica strašne boje slovenske na mojim pèrsima, sklopi osušene ručice i zavapi: „Za Boga! zar ste i Vi polag? Neznate li, da će Slovenci napraviti večeras revoluciju?“ Utiešim ju po mogućnosti i savietujem, neka se potrudi na Felberjev otok, da će se tamo utaboriti Niemci, i da će se s njima spasiti.

Oko pet satih naviesti nam pucanje iz mužarah, da dolaze novi gosti iz slov. Bistrice. Mnogi se napute na susret dragoj bistričkoj braći. Kočije se dovezu nakićene zastavama i — Bistričani su eto medju nama. Zatim se dovezu po Dravi narodno narešeni splavi napunjeni ljudima. Bijahu to bogati Pohorčani i Rušani, koji su poznati svojom tèrgovinom ćak u Beogradu. I oni budu sèrdačno primljeni.

Sada dodje vlak željeznom prugom od juga. Nenadana množina izkèrca se iz vagonah. Tu bijaše jedini zastupnik Slovenacah na gradačkom saboru, gosp. Mih. Herman iz Optuja, pievači št. Jurski, naime: dr. Benjamin i dr. Gustav Ipavic i vojnički kapelan Drag. Ripšl sa bratom svojim liečnikom št. Jurskim. Nadalje: Davorin Tèrstenjak, Božidar Raić, Oroslav Caf, Ivan Žuža, Jos. Kopač, Fr. Kapus i množina svećenikah i seljakah.

Vrieme teče, mrak nastane; što se ćuti u Mariboru da je slavjansko, sprema se u dvoranu „Macherjevu“. Dvorana je velika, imade prostora za više od tisuću ljudih. Oh, kako je tu sve liepo i sjajno! Načinjeno je uzvišeno miesto za pievače i govornike, nad tim popèrsna slika Nj. velič. cara Franje Josipa I., ovijena zelenim lipovim viencem, na desnoj zastava ausrijanska, na lievoj zastava slovenska, obie iz težke svile. Sve naokolo vise štiti, njih dvanaest na broju, sa napi-

sima iz svih slavjanskih nariečjah. Nalaze se ovdie: Puškin, Lermontov, Mickievicz, Čelakovski, Kolár, Mušicki, Gundulić, Prešern, Koseski itd.

Svetu pokažite lik domače navade in misli;
Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos!
I. Koseski.

Na svim napisima bijahu cèrvena slova na bieloj, modro obrubljenoj artiji. I prozori bijahu zastèrti trobojnim zaviesama.

Dvorana se napuni, i predsiednik mariborske čitaonice, dr. Janko Sèrnc, stupi na odlučeno miesto, te pozdravi sakupljeno družtvo. Medju ostalim reče i ovo: „Prije godinu danah sakupismo se Slovenci u Mariboru, da dostignemo sjedinjenim silama svoje pravedne namiere, te da zadovoljimo svojim željama za prosvietu našu i naroda slovenskoga. Malo nas bijaše u početku, ali eto pomnoži nam se družtvo četverostruko i slovenski narod poslà nam iz svih stranah svoje pèrvake, da nas počaste svojom prisutnošću. Ali još veća čast nas je dostigla, jer i srodni slavjanski narodi imadu večeras svojih zastupnikah u našem družtvu; jer su se i ova gospoda obazrieti izvolila na radnju i veselje Slovenacah. Liep je naš uspieh; prije godinu danah sabrasmo se u tiesnoj sobici, a večeras najmismo najveću dvoranu u gradu za naš sastanak. . . . . Znano bo vam je, da se Slovenac svoga jezika u javnim učionama nemogaše naučiti, i da smo odgojeni bez pripomoći materinskoga jezika. Sdružismo se dakle, da se izobrazimo u milom svom jeziku, da ga možemo rabiti, kad imamo posla sa Slovencima, i glede toga neprevarismo se, kad-no nam kazà kod ustrojenja našega družtva gosp. savietnik c. kr. namiestničtva u Gradcu: „Zašto vam treba, da čitate slovenske časopise, kad znadete svi

niemački?“ Željeli smo nadalje po mogućnosti sve duševno blago uživati, što nam ga sakupiše slovenski i u obće slavjanski spisatelji i piesnici iz prijašnje i sadašnje dobe; po mogućnosti ono spoznati, što je slavjanska znanost spoznala, što je slavjanska umietnost liepa i vèrla učinila . . . . Na svèršetku govora još dvie stvari; pèrvo, niešto slovenskim seljacima, koji nas danas od bliza i daleka u tako obilatu broju posietiše. Medju vama imade mnogo već izobraženih, koji znadu, da je čovieku treba i duševne hrane, i da neživimo samo od kruha — koji znadu, da im je slovenska izobraženost bližja i srodnija od ma koje tudje, te da domaću izobraženost mnogo prije dostignemo, nego je moguće dostići tudju, koja nam je oddaljena. Primite, što vam naše družtvo domaćega pruža. Gledajte s nama krasne istine, koje je znanost već spoznala, veselite se s nama onim krasotama, koje izradì čoviečja umietnost u piesničtvu, u glasbi i slikarstvu. — A sad hoću da pozdravim vas, čestita gospodo, koji ste iz daleka došli, da učestvujete našoj svečanosti. Vierujte, da su vama naša sèrca otvorena; naše glave i sve naše sile, premda slabahne, stoje vam pripravne na službu. Srodna nam broćo! sve vas sèrdačno i ljubezno pozdravljam! dà, živili slavjanska braćo!“

Sa svih stranah zaorì „živio!“ i „slava!“ To se je često i tekom govora dogadjalo. Kad je govorio dr. Sèrnc, vidio i čuo sam, kako je nieka seoska dievojka svojoj majci prišaptnula: „Toti gospod, pa ima dober jezik.“

Po dovèršenom govoru čitao nam je gosp. predsiednik pozdrave stigavše iz Tèrsta, Rieke, Karlovca, Tomina, od preuzv. gosp. biskupa Strossmajera i od pukovnika domaćega puka grofa Kinskoga. Svi bijahu primljeni s velikim uzhitom.

Za predsiednikom popnè se na govorničkó miesto zastupnik ljubljanske čitaonice, g. dr. Bleiweis, te pozdravi družtvo u njezino ime. „Slava!“ „živila!“ glasilo se po dvorani. Govoraše nadalje o žestokoj borbi, koju mora sada slavjanstvo biti proti navalama protivnikah, i reče, da pobieda mora biti naša, budući je s nama Bog, car i pravica; pobiedit ćemo neprijatelja, ako budemo uztèrpljivi, postojani, složni, te ako budu ove krieposti spojene sa bratinskom uzajemnošću. „Slava!“ i „živio!“ priečiše često govornika i sprovadjahu ga sa govorničkoga miesta.

Gosp. Davorin Tèrstenjak, podpredsiednik celjske čitaonice, izrazi takodjer najprije sèrdačan pozdrav od mile nam sestrice čitaonice celjske; zatim kaže: „Neizreciva mi je radost, što vidim, da naša stvar tako kriepko napreduje — naša stvar, za koju sam i ja u ovom prijaznom gradu radio i tèrpio (čuje se glas: „dà, dà, dosta si tèrpio!“) ponosno kažem, da sam svojom rukom posijao mnogo zèrnja, koje sada živo i kriepko tiera klice. „Živio!“ „slava!“ razleže se po širokoj dvorani.

Sada se pojavi dr. Toman. Stajaše dugo vremena mirno i tiho; jer mu nedopusti govoriti gromovita pozdravna buka i vika, koja vladaše medju slušateljima. Kad se u niekoliko obćinstvo umiri, stane napokon govoriti. Njegove, u sèrca dirajuće rieči prouzročiše neopisivo, još nevidjeno oduševljenje. Opazivši govornik toliku uzhićenost, reče: „Kad vas vidim i motrim, sve tako uzhićene i goruće, pada mi na um pričica od one karthažke braće, koja se dadoše zakopati na medji svoje domovine za njezin spas. Tako mi se čini, da ste i vi pripravni za blago svoga naroda i za njegove pravice sve žèrtvovati, što bi od vas zahtievao, pa da je nuždno, dali bi-

se i vi živi zakopati na medji vaše zemlje, prije nego bi dopustili, da vam se promiene granice vaše otačbine„.

Ove njegove rieči prouzročiše mnogo jada protivnicima, kojih bijaše dosta prisutno. Tumačiše si ih niekoji u „Tagesposti“ ovako: „Prije ćete se dati pod zidinama grada Maribora zakopati, nego ćete dopustiti, da bude grad ovaj niemački.“ Skoro dva mieseca biesnili su neprestano kao gladni vuci po desetim niemačkim časopisima, potvarajući svakako dra. Tomana i podmećući mu svakovèrstne namiere, dok ih nije izvèrstnom logikom potukao i smiešnima načinio nieki mariborski Slovenac u bečkom „Vaterlandu“.

C. kr. kotarski sud u Celju pozvao je seljaka Mih. Vizjaka, te ga izpitivao, da li je zbilja dr. Toman kazao, da je namiera Slovenacah, ako se grad Maribor svojevoljno Slovencima nepredade, da će ga na silu zauzeti i razoriti? te da li je dr. Bleiweis rekao, da moramo Niemce iz Maribora iztierati? — Možete si misliti, kako duge bijahu uši, koje su mogle čuti, što tisuće ljudih nisu čule, pa vidite i zlobu onoga čovieka, koi je išao sudu što takova javiti.

Nu vratimo se k „besedi“, koju su doduše već „Novice“ opisale, pa i mnogi niemački listovi više nego im je i trebalo; ja mislim, da neće biti ni ovo suvišno, jer namieravam koješta dodati, što su „Novice“ oprostile mariborskim „kulturträgerjem“.

Najprije pievala se je Jenkova piesma „Naprej!“ zatim Riharjeva „Savica“. Netreba mi spomenuti, da bijahu primljene s velikim uzhitom, budući se liepe a izvèrstno pievane piesme moraju dopasti svakomu, koi neima sèrce od kamena. Mladjahni piesnik, g. Gr. Krek, mudroslovac na gradačkom sveučilištu, razveseli nas krasnom besiedovkom (deklamacijom), koju priredi

za onaj večer. Brižljivo izpitkivanje krasoticah, tko da li je taj mladić, sviedoči jasno, da im njegove rieči dopirahu do sèrca.

Poslie Kreka pojavi se seljak M. Vizjak iz Teharjah blizo Celja, nagovarajuć svoje drugove, da štuju svoju narodnost, te da se neplaše protivne sile. Razmatraše veoma jasno važnost i korist čitaonicah i potrebu narodnoga jezika u školi i uredu na zemlji slovenskoj, koja je naša, koju mi svojim rukama i svojim trudom obradjivamo. Opisivaše nadalje veoma dosietljivo opako nastojanje protivnikah naših, koji, hoteći da nas poniemče, okèrstiše u svojoj neumnosti naše družtvo „Palca-riba-Vereinom (Stockfisch-Verein)“, i kaže, da će možda jošte niekoliko vremena na nas navaljivati, ali da će im se i to napokon dosaditi.

Pievaše se zatim Tomanova piesma „Mar i bor“ s napievom J. Mikl'ošićevim. Ljubljanski pievači razveseliše nas sa českom četveropievkom „Pod oknom“. Najveću pako pozornost prouzroči Miklošićeva „Ali smem Slovenec biti?“ koju pievaše tajnik mariborske čitaonice g. prof. J. Šuman u pratnji pievačkoga sbora. Pievalo se jošte: „Kje so moje rožice?“, „Zvezda“, „Strunam“ i na čast Hèrvatima „Hej Slovani“.

Tim se svèrši beseda.

Dvorana se pretvori u gostionu; sveobća se radost nastavi. Dok je trajala večera, sviraše gradska banda same narodne komade, počemši od „Napreja“.

Poslie počmu se nazdravljivati zdravice. Gosp. dr. Sèrnc nazdravi Nj. veličanstvu našemu caru, zatim otačbini. Gosp. dr. Toman vladiki Slomšeku, koga nebijaše u Mariboru. „Napijam dakle,“ kaže poslie poduljega govora, „g. vladiki Slomšeku i njegovim vèrlim suradnicima, svim slovenskim svećenicima, i želim, da vietrovi

odnesu zdravicu ovu do blagoga sèrca vladike, da mu se sèrce razveseli.“ Gosp. dr. Bleiweis napije predsiedniku i odbornicima mariborske čitaonice, koja je pèrva i najstarija medju čitaonicama u Sloveniji. Gosp. dr. Toman nazdravi sreći i blagostanju jugoslavenske akademije; gosp. dr. Pavlić svim Slavjanima; gosp. dr. Bleiweis posebice Hèrvatima, koji imadu ovaj večer pèrvi put svoje zastupnike u Sloveniji; odzdravi mu gosp. odvietnik Sabljić i kaže: „Dok taj slovenski narod ovaku čvèrstoću, ovaku narodnu sviest i narodan život pokazuje, te pripravlja toliku i takovu radost i veselje, dotle nije dvojiti, da je vriedan i sposoban vlastitom moćju razvijati se i odlikovati, odtèrgnuv se izpod tudjega skèrbničtva. U to ime napijam zdravicu slovenskomu narodu!“ G. Šuman napije dru. Bleiweisu, koi već dvadeset godinah vodi Slovence; g. dr. Bleiweis odgovori mu tim, da nazdravi svim domorodcima, koji ga podupiraše i jošte podupiraju u „Novicama“. G. bilježnik dr. Horvat napije dru. Tomanu i kaže: „Vi Slovenci imate slavne muževe, koji se bore za slavjanski i za svoj narod, doduše na takovu miestu, gdie nas Hèrvatah neima. Slavimo dakle one muževe, koji se bore za prava slavjanska tamo, gdie nama nije moguće da dodjemo; g. dr. Toman zahvali mu se i govoraše uzhićeno o budućnosti Slavjanah, obziruć se na poviest starih narodah. Prije nego svèrši svoj krasan govor, pograbe ga Hèrvati i dignu u zrak, što se je činilo dopisniku „Tagesposte“ dakako „strahovito barbartvo“. Još se mnogo nazdravljalo: gg. Hermanu, Černetu, dru. Dominkušu, dru. Kočevaru, Tèrstenjaku, Modrinjaku i — „Podravskomu ježu“. G. Antolek se zahvali u veoma šaljivu govoru, te reče, da želi Slovencima mnogo „ježkih želudacah“.

Št. Jurski pievači, braća dri. Ipavici i braća Ripšli, koji su osim toga medjusobno bratići, zapievali su dvie piesme: „Pod lipo“ i „Napitnicu“; pèrvu su morali tri puta opetovati.

Medjutim dodju iz Felberjevoga otoka niemački „Turneri“, sastojeći iz niemačkih gimnazijalacah, tèrgovačkih pomoćnikah i dietićah, svi u tvèrdoj volji, da nas nauče „poštenja“. Premda se savietovahu čitav poslie podne kod dobre pive, ipak neznadoše, kako da na nas navale. Počmu pievati na vèrtu pod prozorima naše dvorane niemačku piesmu. Nu kad im nepodje za rukom naći povoda k svadji, pošalju jednoga niemačkim tracima nakićenoga „Turnera“ u dvoranu u misli, da će ga Slovenci iztierati; ali ljuto se prevariše. Došavšemu Niemcu u dvoranu pruži poznati mu Slovenac ruku, te ga vodi po dvorani opisujuć mu radost našu. Pošto se je Niemac nagledao i nadivio svemu, što je čuo i vidio, izidje van te kaže svojim prijateljima: „Gospodo moja! mi činimo Slovencima nepravdu, nemojte ih smetati!“ Do zla Boga nasèrnuše niekoji na njega, kao tobože da je izdajica; nu nieki ga ipak branjahu. Jedna rieč rodi drugu, digla se vika — i smetnja bijaše gotova. Razlupanih cilindrah bilo je dosta vidieti drugo jutro, jer ih ostaviše kao kakov „corpus delicti“.

U tri sata poslie polnoći odnesoše Slovenci zastave u čitaonicu, pievajući „Naprej zastava Slave!“ Niekoliko „Turnerah“ zaprieči im put, ali kad zastavnik, pravnik iz Praga, zavikne: „Tko će se usuditi, da nam napadne našu zastavu, ostavit će kožu ovdje!“ razidju se svi bez traga. —

Tako obavismo svečanost godišnjice mariborske čitaonice.

Poslie besede ostao sam još jedan dan u Mariboru, jer sam saznao, da ide i g. dr. Toman u rogatačku Slatinu, u moje rodno okružje. Vozili smo se zajedno. S nama idjaše više svećenikah, i ovi su dra. Tomana tako dugo nagovarali u Konjice *), dok ga zbilja nenagovoriše. Mene je zaiskao, da mu priskèrbim u Slatini stan. Došavši tamo, idem odmah u pisarnu i opravim, što mi bijaše naručeno. Niekako sarkastično nasmije mi se pisar i reče: „No, kommt er denn sein Königreich anschauen?“ — Neodgovorim ništa, nego otidjem.

Dr. Toman dodje. Istinu ću reći ako kažem, da takova priklanjanja još za života nevidjoh. Sve mu se je klanjalo, sve mu davalo visoke i častne naslove, pa i oni, koji su prije o njem koješta klevetali. — Oj, to su Janusi, pomislih, ali ne kao što je bio mitologični Janus, koi je imao natrag staro a napred mlado lice: ovima se je glava okolo na okolo vèrtila!

Čekajte lije! pomislih si, dolijale ste. Kažem dru. Tomanu nieke klevete i naznačim mu onoga, koi me je zapitao gore navedenim načinom. Malo zatim dodje dr. Toman na prag pomenute pisarne, i onaj gospodin dodje mu se po svom običnom načinu pokloniti. Dr. Toman progovori i kaže: „Nije li krasna zemlja Tomanija?“ — Cèrven kao puranova brada, nezna Janus što da mu odgovori i kamo da se obrati.

Dr. Toman ostade pet danah u Slatini. Mislim, da mu nije dug čas bio; neprestano obkružavahu ga hèr-

---

*) Konjice, tèrg blizu Poličanah. I tamo su namieravali Slovenci ustrojiti čitaonicu, ali nisu dobili dozvolu. Saznao sam, da im je odgovorilo vis. c. kr. namiestničtvo u Gradcu: „Ako dozvolimo čitaonicu Konjicima, onda bi s vremenom svako selo tražilo dozvolu za čitaonicu.“

vatski i slovenski domorodci. Za čudo nam bijaše, što su se i Niemci s njim družili. Osviedočili su se, da nije takav divljak, kao što su mislili podučeni lažljivim dopisima u „Tagesposti“, „Pressi“ & comp. Nieka gospoja iz Gradca, radošću uzhićena uzkliknù: „Ist's möglich! das ist dr. Toman? er schaut ja gar nit so schrecklich aus!“

U četvèrtak 7. kolovoza odvezosmo se s drom. Tomanom k staromu župniku g. Antunu Wolfu u Medvedovo selo. Radovaše se neizmierno vriedni starina, što vidi u svojoj kući tako slavna gosta. G. Wolf je Slovenac stare korenike. Radio je s drom. Kočevarom već za Gajeva probudjivanja i bijaše jedan od onih, koji su sèrcem i dušom prionuli uz ideju Gajem propoviedanu. On je utemeljitelj „Matice ilirske“ i naručuje si još sada deset slavjanskih časopisah. Pošto sam mu prijašnji dan Tomanov dolazak obznanio, pozvà više susiednih svećenikah k obiedu, te je družtvo naraslo do 15 osobah. Bijaše prisutan i prof. Kleine iz Sibinja, koi je iz te župe rodom. Napijahu se radostne zdravice svim slavenskim granama, dru. Bleiweisu, jugoslavenskoj akademiji, Riegeru itd. Dr. Toman, postavši po jugoslavenskom običaju „kuće gazda“, tako nam je k sèrcu govorio, da smo si želieli tri šatore napraviti, da uviek uz onakovu radost živimo.

Kad se je dan nagnuo, oprostio se je dr. Toman, vidljivo ganut u oči tolike privèrženosti i prijaznosti štajerskih svećenikah, i odvezosmo se natrag u Slatinu. Daleko već bijasmo, i jošte stajahu gospoda pod cèrkvenim lipama, pozdravljajući odhadjajućega ljubimca Tomana.

Poslie dva dana odoh iz Slatine i ostavih dra. Tomana sa željom, da bi Bog dao, da više putih dodje u naše krajeve zdrav i veseo!

U nedielju 10. kolovoza bijah na Ponikvi kod mlade mise moga prijatelja g. Jos. Šuca. Nove mise su u Sloveniji, osobito u slovenskim goricama, prave pučke svečanosti.

Onaj dan, kad se dieli šesti sv. red, t. j. red misničtva (presbiteriat), obično otidju roditelji u Maribor, da prisustvuju redjenju. Mati dobi pèrvi blagoslov od sina, zatim otac, braća, sestre i ostala rodbina. Dobra majka plače i lieva suze radosti: tako sretna nebijaše jošte nikada za života. Odmah isti dan mora ljubezni sinak na kola i kući. Majka siedne uz njega, i skoro da nezna, kako bi ga nagovorila. „Ti“ joj se čini neuljudno, „Vi“ neobično, premda joj susiede često kazivahu, da mladomisnika moradu i vlastiti roditelji poštovati.

Na medji domaće župe često je priredjen slavoluk, gdie ga pričekuju župljani sa gudbom, da ga odvedu, praćeni glasom zvonovah i pucanjem mužarah, u cèrkvu. Raduju se svi župljani, budući se smatra mladomisnik kao vlast svih. Bèrzo se raznosi glas na daleko i široko, kad će se služiti nova misa. Zvonovi i mužari navieštaju već u subotu večer radostni dan.

Kod mladomisnikove kuće prirede na bèrzu ruku kolibu iz dasakah ili sienicu iz zelena granja, koja sva ovienčana i urešena zastavama i raznovèrstnim cviećem ima služiti za gostovalište. Svetkovina traje po 4—5 danah; sakupi se često 200—300 osobah iz rodbine, susiedah i prijateljah mladomisnika. Učenici gimnazije imadu takodjer po običajnom pravu miesto kod stola. Obično dodje u slovenskim goricama oko Ptuja i Maribora na mladu misu 40—50 gimnazialacah, u zapadnom dielu biskupije labudske mnogo manje. Da neima ovih mladićah, nebi bilo toliko radosti, jer pievanje i razne igre i šale spadaju u njihov dielokrug. Družicah, tako zvanih svatovcah, imade mladomisnik obično 24,

a najmanje 12. Obučene su bielo, nakićene modrim i cèrvenim tracima.

Obično ostave ovi mladi ljudi poslie pódne družtvo u kolibi, te pobiegnu sa gudbom u školsku sgradu ili koju drugu poveću sobu na ples. I gg. bogoslovcima je dopušteno plesati na mladoj misi.

Dok traje svetkovina, skèrca se svako jutro družtvo na kola, da se vozi do podružnice ili susiedne koje župne cèrkve k sv. misi, i oko pódneva vrati se natrag. Cielim putem vlada izvanredno veselje: Banda svira, mužari gèrme, seljački mladići ijujkaju, djaci pievaju — razlegaju se glasovi domaći daleko po domaćoj zemlji!

I ovdie, hvala domoljubnim gg. bogoslovcima i gimnazialcima, bijaše sve na domaće u govoru i pievanju. Nieka nemškutarska gospodična reče u ponedieljak u večer, da joj se čudno vidi, što jošte nepievasmo drugčije no slovenski; ali je dobila takav odgovor, da je mukom umuknula. Tako valja zaprieke odbijati u zarodici i učit se pobijati malene, da čoviek postane viešt i veće nadvladati. Poslovica bo kaže: „Kaplica kamen votli, ne s močjo, nego jer čestokrat kane.“

Nisam namieravao dalje putovati, nu jer mi se je pridesilo, da sam se s niekim prijateljem odvezò u Celje, mislio sam si: Ele napred!

U Celju preživih više godinah u nižjim ško'ama, zato potražih ona miesta, koja me spominjahu dietinstva. Tužni bijahu u ono vrieme naši odnošaji glede narodnosti. Sve tudje, ubijao nam se duh, širila se niemština, slovenski nije govorio nitko; ime pisati slovenski bilo je zabranjeno, slovenska piesma nije se čula, slovenski gimnazialci pievahu „niemačke piesme iz niemačkih sèrdacah“. Kako sada? Čitaonica ima 134 člana, stoji tvèrdo i širi uspiešno narodni duh — stara Celeja Slavenima neće propasti!

Dobih u ruke lietopis gimnazije celjske. Osim naslovah slovenskih zadaćah dakako sve je niemačko, nu ipak imade niekolicina slovenskih imenah slovenski natiskanih. Ravnatelj g. Jos. Premru, — „Ehrenbürger von Agram“, pèrvi se je dao sklonuti, da se štampaju slovenski imena onih učenikah, koji imadu u kèrstnim listovima imena slovenski napisana. To se sbilo ove godine pèrvi put, što sviet stoji — hvala mu na daru! Ako pomislimo, kako se postupalo dosad sa slovenskim imenima, moramo priznati, da je taj napredak važan osobito s toga, što si ga je mladež sama znala izprositi.

Tko je dakle kriv, da se tako nemilice i tako okrutno postupa sa slovenskim imenima? Hoću da kažem?

Ako uzmeš u ruke „Classification der Hauptschule in Cilli“, kaplja će te udariti, jer ćeš takove nakaze, prava „monstra marina“ ugledati. Ako zapitaš g. ravnatelja, koi je (N. B.) slovenski domorodac, kazat će ti, da mu inače nije dopušteno. Ako pitaš ma kojega svećenika, zašto nepiše slovenska imena slovenski, morat će ti odgovoriti: „In der lavanter Diezöse ist die Amtssprache deutsch.“ — Ma bila Amtssprache deutsch ili chinesisch, što to na nas i naša imena spada?

Deder pogledaj šematizam mariborske biskupije, naći ćeš isti onakov priekor. Za dokaz navodim evo ovdie „ducent“ imenah sasma slovenskih, kako bi se morala pisati, pa dodajem niemački način pisanja, kako se zbilja pišu u šematizmu za godinu 1862.:

Matjašić — Mathiaschitsch.	Stvarnik — Stuarnig.
Pivec — Piutz.	Župančić — Suppantschitsch.
Žagar — Schager.	Črepinšek — Tschrepinschegg.
Žličar — Schlitscher.	Čučko — Tschutschko.
Žuža — Schurscha.	Vihár — Vicher.
Žižek — Schüschegg.	Volovšek — Volauschegg.

Nitko nam neće moći zanijekati, da smo Slovenci „narod"; pripoznava nas bo i visoka vlada kao takav. Kao narod dakle u ustavnoj dèržavi imedemo i prava; medju ova spada bezdvojbeno po naravnom pravu naš prirodjeni narodni jezik; a budući da je pravopis bitan dio svakoga jezika, imademo i vlast pisati svoja imena svojim pravopisom, pa ujedno i strogo i pravedno zahtievati, da ih i naši uredi cèrkveni i svietovni tako pišu. To mi zahtievamo punim pravom, i zahtievati ćemo tako dugo, dok nam se nezadovolji.

Ako se tim komu zamierimo, briga nas za to; rimsko bo pravo kaže: „Qui jure suo utitur, neminem laedit." U ostalom mi se čini, da ovaj način pisanja slovenskih imenah može proizlaziti nasumice samo od one vèrsti ljudih: „quibus non est intellectus."

Pregledav u Celju prostorije „čitaonice", uputih se piešice prama Žavcu (Sachsenfeld). Odmah za mnom poveze se nieki Žavčanin i zovne me, da siednem k njemu na kola. Drage volje primih poziv, zapitavši ga, koliko li da ću morat platiti?

„Vidih Vas ići u čitaonicu," kaže, „znam, da ste Slovenac, pa zato netreba da što platite."

Znadoh dobro, da je Žavc najnarodniji tèrg u Sloveniji, ali toga neznadoh, da i seljaci ciele savinske doline osiećaju, da su Slovenci, da znadu, što je narodnost.

Pitam ga, da li pozna g. Ž., koga baš naumih posietiti.

„Poznam ga dakako! ma on Vam je jedan od najiskrenijih medju nama Slovencima. Vi ćete vidieti, kako veselo je u Žavcu; sve one piesme, što se pievaju u celjskoj čitaonici, pievamo i mi."

„Polazite često čitaonicu?"

„Često baš neimam vremena; ali kad je „beseda“, vazda i ja idem — vozi nas se više zajedno. Danas sam bio takodjer kod Zamurca, ali u čitaonicu nisam išao, budući imam sám „Novice“.“

„Što ste radili u Celju?“

„Imam nieku parnicu radi baštine moje žene, pa sam i niešta poreza platio.“

„Dobivate li već šta u slovenskom jeziku pisana iz ureda?“

„Manite se toga pitanja, gospodine! to Vam je u Celju sve uzaludu. Kruh naš slovenski dopada se gospodi, za jezik pako slovenski nemare podnipošto. Moljasmo već i kod ministra za narodni jezik, podpisasmo se skoro svi, pa i ono nije pomoglo upravo ništa.“

„Samo vi zahtievajte,“ rekoh mu, „gospoda moraju raditi po zakonima; a zakon zapovieda, da se svakomu narodu jezik mora štovati.“

„Ali, kako vidim, Vi niste čitali, da u zakonu, koga Vi mislite, na svakoj strani po sedam put stoji cèrno na bielu: „Nach Möglichkeit“ ili „Nach Thunlichkeit“?

Dočim se tako razgovarasmo, opazim gorostasnu, bielo-modro-cèrvenu zastavu, koja nas pozdravljaše od petrovske cèrkve.

Seljak odmah opazi, da me je zastava pozornim učinila, te stane pripoviedati, da su ju napravile mlade Žavčanke, i da su ju seoski mladići pèrvoga svibnja postavili na ovu visoku smreku. Bile su tri ure poslie pónoći 1. svibnja, kad su ju onamo uzdigli. Obćinski tajnik žavski razlagaše uzhićenim govorom spomen slovenske zastave, i pošto je prosborio, svi su po tri puta veselo zaukali; zatim su počeli mužari pucati i u zvoniku jutarnce zvoniti. Po svèršenoj sveča-

nosti odoše svi zajedno u gostionu, da se pobrate na temelju rodoljubja.

Kad seljak dodje do svoje kuće, zovne me na čašu vina. Najvolio bi mu se zahvaliti, ali pobojah se, da ga neuvredim. Izpijem čašu, zahvalim se i hoću da otidjem, nu on me stane siliti, da siednem opet na kola, te on potiera konja i odveze me tja pred kuću moga prijatelja, gdie, sèrdačno primljen, ostadoh do sliedećega dana. Poslie večere kaže mi prijatelj: „Ajdmo u školu, večeras će se pievači viežbati.“ I zbilja, dodjem i čujem iz više od 20 mladih gèrlah po svim glasbenim pravilima oriti se:

Hej rojaki! opasujmo uma svitle meče,
Plemenita kri po krepkih naših žilah teče,
Bog nam dal je dobro srce, um in pamet zdravo;
Povzdignimo krepke glase domovini v slavo!

Iz Žavca dobiva celjska čitaonica mnogo podpore, budući su tèržani imućni pa i iskreni rodoljubi i privèrženici narodnoj stvari. Liepe Žavčanke jošte su u dobroj uspomeni od pèrve „besede“ u Celju, gdie su se prikazale u sasvim narodnom odielu. Žavčani mi se tako priljubiše, da ih težko ostavih. Odoh piešice rajsko-krasnom savskom dolinom. Kad dodjoh do št. Petarskoga mosta, Savinja me voda tako prijazno primamljaše, te nemogoh da dugo oklevam, nego se priredim, da se u njoj prokupam. Priznat mi je, da nenadjoh kod nas još vode tako ugodne za kupanje, kao što je Savina, premda sam se kupao u Savi kod Zagreba i blizu Ljubljane, u Dravi kod Maribora i Varaždina, u Sutli, u Krapini i u jadranskom moru. Tim pokriepljen, podjoh prama Vranskomu tèrgovištu, gdie sam ostao niekoliko satih kod ondašnjega g. bilježnika Bratkovića, koi je osim duhovne gospode jedini domoljub u tèrgovištu.

Još isti večer požurih se, da prevalim granicu medju Štajerskom i Kranjskom. Ovdie Slovenija, tamo Slovenija, nu ipak treba prekoračiti medju!!

Put prama Kamniku veoma je dugočasan. Čitav sat sam hodio, i nikoga nisam sastao, sve je bilo tiho i mirno; isti potok, koi inače obično uz cestu romonom svojim šumi, bijaše se osušio.

U tèrgu Motniku oskèrbih se dovoljno smotkama, i tako sasma utrudjen dodjoh do Špitalića. Skoro me je bilo strah putovati noćju po tako gèrdom klancu. Spavah u starom gradu špitalićkom.

Drugo jutro odputih se s hodočastnicima iz motničke okolice, koji su išli u Tuhelj na proštenje. Bijahu dievojke doduše liepe, ali su mi se činile odviše naravske, bez ugladjenosti, koja se obično u Kranjskoj nalazi; nu bèrzo me ostaviše, i počeh druge susretati: dievojke i žene su već na kranjsku nosile rubce (peče) privezane, mladići pako imadjahu pèrsluke sa debelim bielim pucetima i cèrveno-svilene rubce oko vrata.

Bijaše upravo pódne, kad-no se primicah ka Kamniku, ali ga jošte nevidjoh, kad počè u petim cèrkvama zvoniti na pódnevni pozdrav Marije, tako da se je glas zvonovah veoma zvučno i ugodno razlegao. Onda stadoh laganije ići, misleći, da Kamnik nije više daleko, pa i zbilja stajaše preda mnom. Dodjem u grad i sreća me zanese upravo na poštu, gdie sam našao veoma prijazne domaćine.

Ostadoh u Kamniku dva dana i veoma mi se u njem dopalo. Čist planinski zrak pribavlja svake godine ovomu gradiću dosta inostranacah, navlaš iz Tèrsta, koji ovamo dolaze zdravlja tražeći.

Čitaonice u Kamniku jošte neima, a u kazini gospoduje Niemac.

Nalazi se ovdie i kavana, nu kakova je!? U njoj imadu samo jedan jedini časopis „Laibachericu", i ta je već uviek tri dana preživila, kad dodje na obću uslugu. Gradjani uobće govore slovenski, i dieca se igraju medjusobno po slovenski, što je svakako znamenito. U novije vrieme imade mnogo vojnikah, jer se gradi tvornica za prah. Otci Franjevci veoma su prijazni i dobri, te uživaju povierenje i ljubav pučanstva. Išao sam s otcem Berardom ulicom i uviek sam se morao dèržati za šešir; sve ga je pozdravljalo, i dieca su mu se, reko bi, samo viesila o ruke. U Mariboru biva sve inače: tamo se dosta putih dogodi, da mali „faloti" letaju za svećenicima i bogoslovcima, te ih napadaju vičući: „Pfaffen!" Žalostan plod niemačke kulture!

Iz Kamnika sam namieravao ići u Bled; nu već bijaše prekasno k svečanosti 15. i 16. kolovoza. Budući pako, da, kao Arabin u Mekku, svake godine putujem u Ljubljanu, mislio sam si: Od ovud imade bliže nego od kuće, dakle napried u Ljubljanu!

Dodjem u Mengiš, rodno miesto riečkoga g. prof. Tèrdine, i tamo mi se pruži prilika, te se odvezem do Ljubljane.

Biela Ljubljano! niežna neviesto junačkoga Zagreba! Šest putih već te posietih, i uviek si mi milija! Da mi je u tebi stanovati i boriti se za tvoje pravice proti sili na te navaljujućih Nemškutarah, čini mi se, da bi zadobio Hreljinu jakost. Ti si Ljubljana zaisto ljubljena, ljubljena od Slovenacah, kao što Atena od starih Gèrkah. Ti si sriedište Slovenije, ti daješ najviše duševne hrane jadnim, preziranim sinima tužne Slovenije — svietlo ti bilo lice! Protivno pako hraniš čitavu

rulju dušmanah slovenske narodnosti — zašto ih nepoždere cèrna tvoja zemljica?

Odseo sam po običaju kod „slona", gdie se je tada nalazilo ognjište slovenstva, „narodna čitaonica". Nedavno se je preselila u svoje dvorane, koje joj sagradi vèrli domorodac tèrgovac g. Souvan. Broji sada 363 člana i naručuje si 48 časopisah, medju kojima se nalaze hèrvatski: „Glasnik dalmatinski", „Narodne Novine" s „Danicom ilirskom", „Pozor", „Glasonoša", „Katolički list" i „Naše gore list"; sèrbski: „Sèrbski dnevnik", „Napredak", „Vidov dan" i „Sèrbobran".

Stupiv u gostionu, nadjem u kutu kod stola poveće družtvo u žestokoj razpri. Siednem bliže, da slušam. Mladi podučitelj (nemškutarček) nasèrne na siedoga starca, ljubljanskoga gradjana i člana čitaonice, koi, kao što kaže, već dvadeset godinah čita „Novice". Ostali podučitelji, ljudi umniji, onomu se uzprotiviše, i tako dodju s njim u prepirku. Bojah se, da će možda i do šakah doći, što bi se lahko bilo i dogodilo, da ih nije pomirio starac.

Učitelji pučkih učionah u Sloveniji, osobito u Štajerskoj, premalo su izobraženi; iznimku sačinjavaju oni, koji se sami nastoje izobraziti na temelju materinskoga jezika.

Imade učiteljah, koji svim silama nastoje, da poniemče svoje učenike, premda sami neznadu dobro niemački. Mislite si seljačkoga diečaka, dvanaest godinah stara; ovaj ide iz domaće škole u 4. razred niemački, zatim dvie godine u nižu realku, poslie jednu ili dvie godine u pripravilište, i gotov je učitelj. U ovim četirim ili petim godinama zaboravi ono malo slovenštine, što je usisao s materinim mliekom, budući se je neuči nigdie, kako bi morao; nauči se niemački (ali kako!)

te ide po svom apostolskom poslu, nastojeći, da preobrazi slovensku školu u niemačku naseobinu.

Imade i učiteljah, koji takodjer u cèrkvu turaju niemštinu. Ako im se vidi g. župnik na niemačku stranu, zapieva gdiekoju (variatio delectat) niemačku piesmu. Prije niekoliko godinah pievahu gimnazialci u slovenskim goricama niekomu učitelju pod prozorom travestiju one niemačke piesme, koju je u cèrkvi skoro svake nedielje pievao.

Ona glasi ovako:

Wir werfen uns darnieder
Im Wirthshaus auf die Bank,
Der Wein stärkt uns're Glieder
Das Wasser macht sie krank.

Wir opfern keine Kälber,
Wie's Aron hat gethan;
Wir fressen sie gleich selber
Dann sind wir besser d'ran!

Taj dogadjaj razljuti pobožna učitelja tako žestoko, da se odmah okani niemačkih i nauči krasnih cèrkvenih slovenskih piesamah.

Niekoji učitelji kod nas osiećaju u sebi pievačkoga duha, te stanu piesme kovati. Nadje se gdiegod dobro zèrnce, ali obično nevaljani su umotvori ove vèrste. O božiću i uzkèrsu mora svaki učitelj bez iznimke zapievati novu piesmu, ma ju tražio Bog zna kuda. Ako nedobì nigdie napieva, što ga puk jošte nečù, mora sám biti skladatelj (Compositeur), a obično i piesnik sv. piesme, t. j. „Poëta par excellence".

Jednoma pade na um, da opiše u piesmi za polnoćku narodjenje Isusovo. Opieva liepo sve, što se nadje

u svetim blagoviestima, nu kad dodje do onoga miesta, koje govori, da sv. Josip s Marijom nemogaše naći u Betlehemu prenoćišta, zapieva ovako:

Marija se je jokala,
Svet Jožef je pa klel!

Ali dosta je i kratka cèrtica iz života učiteljskoga, premda bi se o tom mnogo dalo napisati; nu valja mi dalje.

Jedva se drugo jutro malo prošetah po prijaznoj „zviezdi" (Sternalee), počeše već dolaziti hodočastnici iz bledskoga jezera, i odmah nadjoh družtva. Bijahu mi poznati iz Celja, Maribora i Zagreba. U večer smo siedieli u vèrtu gostionice kod „cara austrijskoga", danju pako u Gnezdovoj „narodnoj kavani" ili „čitaonici". Niekoji izmedju inostrane gospode posietiše rodnu kuću pèrvoga slovenskoga piesnika Val. Vodnika u Šiški, pol sata od Ljubljane oddaljenu, gdie se kod „kamene mize" spominjahu prošlih, za slovenstvo tužnih vremenah.

Da mi vrieme čim ugodnije prodje, obćio sam mnogo sa mladjim svietom, osobito sa djacima iz sveučilišta bečkoga, pa i ljubljanskim gimnazialcima, koji su svi dobri Slovenci.

Grohotom se nasmijah, kad dodju niekoji dosta kasno u gostionu, te stanu pripoviedati: „Pievasmo ulicom „Prosto zrakom", i nisu nas zatvorili!" — „Bog vas dao," kazah, „takovim načinom bilo bi treba Zagreb bedemom obkoliti i grad promieniti u tamnicu!" Ali mi kazahu, da neima šale u ljubljanskoga redarstva, koje ima osobiti „pasion", da hvata i zatvara nemirne slovenske demonštrante.

Što bi mogao biti Zagrebkinjama Tuškanec, to i mnogo više je Ljubljančankama „Roženpoch" *); jer se tamo nalazi kavana, u koju nevodi mužkarac žensku, nego obratno ženska mužkarca. I ja bijah tako sretan, te sam vodio dvie gospoje i jednu gospodičnu — ili bolje da kažem: dvie gospoje i jedna gospodična vodile su mene u „Rožnik". Gospoje Ljubljančanke, iz vèrlo uglednih kućah, bijahu po rodu i po ćudi Slovenke, samo jedna izmedju njih moraše da sakriva svoja čuvstva napram mužu, koi je doduše za prijašnjih vremenah takodjer Slovenac bio, ali dobivši visoku službu i zlatni kèrst, okanio se je slovenstva te postao Niemac. Gospodična, ljubezna dievojčica, kćerka one druge gospoje, kojoj nebijaše od nužde da sakriva pred mužem, što joj slovensko sèrce ćuti, jedva je u ono vrieme izišla iz samostana, gdie se je podosta napila izobraženosti francezke i niemačke, pa zato je istom počela osiećati, da je zbilja Slovenka.

U toj družbici dakle posietih pèrvi put i ja ovosvietni raj ljubljanskih gospojah. — Kako sam došao u tako izabrano družtvo? mogao bi me tko zapitati. To mi se upravo čudnovato pridesilo. Pozvà me naime onaj poznati mi gospodin sa zlatnim kèrstom, da ga posietim. Imaše volju, da me uvede u ljubljanski „kazino", možda zato, da se podpuno osviedočim, kako liepo cvate niemština u Ljubljani uzpèrkos nastojanju slovenskih agita-

*) Kako bi se „Roženpoch" u slovenštini kazalo, jošte se nezna, budući ljubljanske gospoje najvole govoriti u „kranjskoj šprahi", i ovu neće podnipošto da zamiene, najmanje na putu u „Roženpoch", kad su u svom elementu. Zato ljubljanske gospoje ništa tako neljuti, nego ako se tko usudi: „čez kransko špraho šinfat in se iz špaciranja na Roženpoch lustig naredit." Nu ja ću ipak upotrebiti „Rožnik".

torah, da joj prikrate prava, koja već od niekada uživa. Ja sbilja podjoh poslie pódne k njemu, ali ga nebijaše više kod kuće, te sam zakasnio. To mi je, skoro da rečem, dobro došlo; ostavi mi doduše gospodin pozivnicu, da dodjem za njim, ali mi se činila mnogo ugodnija druga pozivnica, i to ona od milostive gospoje, da idem s njom i njezinom prijateljicom na šetnju.

Da i hoću, nemogu opisati „Rožnika“, budući sam tako malo pazio na okolicu, da skoro neznam, kako i kada sam natrag došao u Ljubljanu.

Govorasmo na putu svašta. Gospodični moradoh pripoviedati koješta iz djačkoga života; nepropustih kod ove prilike, da joj živo opišem domorodne ćuti kod mladeži, i plemenitost ove ćuti, izvanredne radosti, proiztičuće iz domoljubja i dužnosti, koje prinadleže rodjenim Slovenkama. Slušaše me vierno i obeća, da će biti iskrena Slovenka. Gospojama se je dopadala moja riečitost; i jedna mi u šali savietovaše, da otvorim školu za dievojke u Ljubljani, a druga primetnù, da se poslie neće više u „Sternalee-u“ niti jedna niemačka rieč čuti.

Drugi dan pošaljem gospodični liepo svezane „Krekove poezije“, a ona mi vrati biljetu s napisom u slovenskom jeziku:

„Če bote kedaj dosegli svoj namen in bote srečni, Vas prosim, da nepozabite one devojke, s ktero ste se upoznali dne ** avgusta 1862.“

Tako prodje niekoliko danah u veselju i radosti. Zadnji večer pripravljasmo se štajerski Slovenci na put. Bilo je već polnoći; gospoja Mokarca, gazdarica velike gostione kod „slona“, podvori nas još sladoledom. Siedjasmo za pećju u prijaznom razgovoru, i tako smo na

odlazeći vlak zakasnili. Nije mi bilo žao, jer sam se barem čestito naspavao i drugi dan se danju vozio a ne noćju.

Vozio sam se do „Laškoga tèrga“ (Markt Tüffer), gdie sam namieravao ostati jedan dan, pa iz jednoga naraslo ih je pet.

Ovdie mi počiva i spava u pokoju sanak mèrtvih pobratim Janko Vijanski, koi je morao ostaviti suznu ovu dolinu u 25. godini svoga života. Pisao je prema svojoj dobi mnogo za svoj narod i upravo se je spremao izdati drugi tečaj svoga zabavnika imenom „Nanos“, kad mu eto presieče nesmiljena Parka nit života. Bijah mu dužan suzicu i odužih mu ju na preranom grobu. — Cèrna zemljo, nebudi mu težka!

Bolovao je jadan već dulje vremena, potrošio svoj imetak, i tako došao, kamo ga je sèrce vuklo — na Laško. Tamošnji liečnik, g. Žnidaršić, uzè ga u svoju kuću, ali izliečiti ga nemogaše, zatrè ga suha bolest. Često mi je pisao u Maribor, da ga je stid, što živi od milosti dobrih ljudih i nemogaše prehvaliti brižljivost gospoje i gospodične Hildike Žnidaršićeve. Kad 23. svibnja umre, ovienčaše ga gospodične, te mu uriesiše odar narodnim bojama, koje je za života vazda ljubio. K pogrebu ga sprovedu skoro svi tèržani, dapače i c. kr. urednici kotarskoga ureda sa predstojnikom. Celjska čitaonica, kojoj bijaše član, priredi mu i od svoje strane mnogobrojnu pratnju. Vidilo se je na njihovoj tuzi, da je umro pravi Slovenac. G. kateheta Janežić iz Celja prosbori na grobu slovensku rieč, a mladež više gimnazije celjske zapieva mu Cegnarjevu „Na grobih“.

Blagor mu, ki se spočije,
V črni zemlji v Bogu spi!
Lepše solnce njemu sije,
Lepša zarja rumeni.

Laško već od niekada slovi kao slovenski tèrg. „Feuerprobe“ je istom lani prestao, kadno su celjski niemački kazinari sa pievačima došli bili na Laško, da nadju „Das deutsche Vaterland“. Misliše Niemci, da će im Laščani napraviti slavoluk, da će mužari pucati i Bog zna, što jošte ne. Ali se liepo prevariše! Ni žive duše nije bilo vidieti, sve je išlo po svom svakdanjem poslu. Dodjoše k županu gosp. Valentiniću i nasèrnuše nanj, zašto da se nije pokazao na kolodvoru; nu im on liepo odgovori: „Kao da imam možda svaki dan vremena u fraku i cilindru ići na kolodvor da čekam.“ I tako su otišli Niemci, štono rieč, dugim nosom natrag u Celje.

Nadamo se, da se neće više htieti celjski Niemci „blamirati“ sa svojim „Ausflugom“ na Laško. Bijaše im prilike osviedočiti se prošastih pokladah, da na Laškom i u Žavcu može naći Slovenac, čitaoničar, prijateljskoga družtva, kazinar može ga tražiti, ali naći ga nemože; jer tèržani nisu tako bezumni, da bi si ikad više u njedrima grijali zmiju.

Slovence primiše Laščani prošlih pokladah upravo staroslovenskom gostoljubivošću. Sve kuće bijahu otvorene, svi stolovi za njih prostèrti, i nitko se od njih nije u gostioni nastanio. A kakovo li istom veselje vladaše u večer u dvorani kod „besede“ i plesa! Niemac se tako veseliti nemože, takovo veselje može osiećati samo sèrce domoljubnoga Slovenca!

Osobito mi se ovdie dopade, što je navlastito krasni spol zauzet za domaću stvar; i kod besedah u celjskoj čitaonici nadješ vazda obilan broj laških gospojah i gospodičnah, urešenih dakako narodnim bojama.

Na desnoj obali Savinje, nedaleko od laškoga tèrgovišta, nalaze se toplice „Franz Josef's Bad“. Vlastnik

im je prof. dr. Stein u Beču. Podosta gospode dolazi svake godine ovamo, da im ugodnije vrieme prodje ili da se u toplicama lieči. Medju časopisima u kupalištu našao sam takodjer „Novice“ i „Glasonošu“. Saznadoh, da nebijaše početkom nijednoga slavenskoga časopisa, nu poslie je nieki gospodin zapisao u „Beschwerdebuch“ pritužbu, po kojoj je zahtievao niekolicinu slavenskih časnikah. Za tjedan danah bijahu već oni na stolu. Dobro je, kad čoviek na pravom miestu pokuca.

Dèržao sam se na Laškom kao „smola“, jedva sam se mogao odtèrći.

Posietih u „Hudoj jami“ g. rudarskoga predstojnika Andr. Pirnata, koga već pet godinah poznam i svake godine običavam posietiti, budući me uviek kao Slovenca, kao brata prima i dvori. U njegovoj kući sprovodjene dane zabilježih si medju najliepše u životu.

U št. Jurju saznadoh, da je g. župnik, slavni Davorin Tèrstenjak, veoma bolestan, i to u pašalini. Veoma slab i duhom klonut bijaše, kad mu se najavih. Pri razstanku pruži mi ruku i reče: „Sada se vidimo posliednji put na ovom svietu.“ Kosnuše mi se sèrca njegove rieči i nisam mirovao, dok nesaznadoh, da mu se zdravlje povratilo.

Do Slatine sprovadjaše me nieki gimnazialac celjske više gimnazije. Izpitivah ga brižljivo, kako stoji sa slovenštinom, a on mi živahno opisivaše zaprieke, koje se stavljaju na celjskoj gimnaziji slovenskoj mladeži, ako goji domorodne misli. Pod vladanjem gg. Jarca i Premru-a pievahu u Zagrebu gimnazialci u Dvorani, što još danas biva, i javno u kazalištu i kod inih sgodah; u Celju nedao Bog, da se koi usudi polaziti besede u čitaonici. Dapače bilo je gimnazialcima zabranjeno, da idu na kolodvor, i da vide Ljubljančane, imenito pak

5

gg. dra. Bleiweisa i dra. Tomana, kad su imali doći k otvorenju celjske čitaonice. Zašto dakle ta promiena i razlika? nisu li školski zakoni ti isti u Celju, koji bijahu u Zagrebu? Čini nam se, da zec u drugom gèrmu leži. Za vrieme Bachovanja naime pievahu gimnazialci u Zagrebu niemačke popievke, sada bi se moglo pridesiti, da se zapieva koja narodna davorija ili baš i „Bubanj silno budi"; a takovu piesmu bi nazvali u Celju „Rauberlied". Zašto li je dozvoljeno gimnazialnoj mladeži u Sloveniji, da sudieluje kod niemačkih „Schillerfestah", „Sängerausflugah", „Turnerfahrtah" itd.?

Tà, u Mariboru su o duhovima morali slovenski mladići ex offo podpomagati kod uredjivanja pripravah za svečanost gradačkih pievačah na Felberovu otoku; g. ravnatelj je izrazio želju, a plašljiva mladež nižje gimnazije posluhnù; slovensku mladež višje gimnazije mudro je u miru ostavio, dobro znajući, da bi mu se protivila — a to se dakako podnipošto nebi slagalo sa dostojanstvom ravnateljskim. Nu zato je ravnatelj mariborske gimnazije dozvolio djacima, da slobodno pievaju u čitaonici, i tim je pokazao, da je pravedan i prama slovenskoj narodnosti.

Saznadoh dalje, da ove godine izostà u Celju svečanost, kojom se običava zaključiti školska godina po svim gimnazijama. Iz kojega razloga se je to sbilo, nije težko pogoditi. Slovenska naime mladež hotijaše, da slovenski pieva, a to bi bilo moglo razljutiti celjske „Spiessbürgere". Priredila je zato celjska čitaonica besedu, da su se mogli veseliti abiturienti u čestitom družtvu prije odlazka na višja učilišta. Mladež hoće i treba poslie dovèršena posla i zabave, zato joj valja pružiti prilike, da se poštenim načinom može veseliti, jer inače traži po kojekakvim „spelunkama", da nado-

miesti ono, što joj se javno uzkraćuje. Da pako nevalja i da je griešno siliti mladež slovensku, da sudieluje kod svečanostih njezinoj narodnosti neprijateljskih i pogibeljnih, to će svatko uvidieti, komu nije sèrce obrašteno hrastovom korom.

Kad sam došao kući, bijaše mi pèrva skèrb, da se razgledam po Slatini, nebi li našao koga poznatoga. Nadjoh sad pokojnoga g. biskupa A. M. Slomšeka. Poklonim mu se u njegovu stanu, a on me primì prijazno, kako mu bijaše u običaju, te se razgovaraše sa mnom preko pol sata. Nisam mislio, da vidim svoga vladiku posliednji put u životu.

Prošećem se dva, tri puta po prijaznom perivoju, kad eto ti prijateljah, mladih Slovenacah, koji žele ići na Donačku goru, da se naslade liepim razgledom. Budući im bijaše put nepoznan, odoh ja s njima, da ih po bližjem putu dovedem do vèrha. Bijaše vrući dan, sunce pripekavaše, nu mi, neobaziruć se na ovakove zaprieke, dodjemo podosta trudni na vèrh gore.

Mili Bože! krasna li zrenika! čoviek nezna, kamo bi ponajprije pogledao. Kamo se obazre, posvuda nadje dosta krasna i liepa, i misli, da je narav ovaj kraj kao svoje ljubimče osobitom brižljivošću nakitila.

Premda gora Donačka nije više od 2795′ nad morem, ipak se vide sa njezina bìla bez durbina poljane i predieli štajerski, hèrvatski, ugarski, kranjski i koruški, jerbo je od ostalih visokih gorah odaljena i tako na samotnom kraju stoji, da je s nje na sve strane otvoren razgled.

K sieveru vidi se ravno optujsko polje i mutna Drava, koja dere iz Koruške u Hèrvatsku, i nosi na svom hèrbtu različite terete. Maribor, Optuj, Ormuž i Varaždin dižu se na obalama slavjanske rieke. Vide se

na ovoj strani takodjer gradovi: Kačjek, Rače, Turniš, Polskava, Radgona, Cmurek i množina drugih, kojim niti imena neznadem. Nadalje na istoj strani gore kod Vildona i Gradca a durbinom prostim okom, kod jasna neba: Hochschwab, Sjevernik i Sniežnik kod Beča.

Na sievero-zapadnoj strani leži košato Pohorje s Velikom kapom (4866'), i prieči razgled na ovoj strani. Na podnožju Pohorja leži grad Slovenska Bistrica i tèrg Konjice.

Na zapadu: Boč, Savinska dolina sa Celjem i nebrojenim gradovima, Sučavske planine (Sospahske — Sulzbacher Alpen) na granici koruškoj, Ojstrica (7428'), sv. Uršula, Igla itd.

Na južno-zapadnoj strani: gradovi Jelše, Rifnik, Žusanj, Planina, gora Kozjak blizu tèrga Laškoga i Kum blizu Zidanoga-mosta u Kranjskoj.

Na jugu: Mali Tabor, Milana i razvalina Carevagrada u Hèrvatskoj, Rudenca sa Podčetèrtkom, Veternik, Svete gore, bregovi kod Save i u daljini Uskočke gore.

Na južno-izhodnoj strani razprostira se cvietuće Zagorje do Jakopova bèrda kod Zagreba. Vidi se Oroslavje i Marija Bistrička, Kastel, Sava kod Brežcah, Mokrice u Kranjskoj, Plešivica kod Karlovca i daljni bregovi oko Kupe.

Na izhodnoj strani vidi se visoki Macel kod Krapine i Ivanščica kod Varaždina.

Prama sievero-izhodu šire se vinske gorice u Halozima, vidi se grad Borl, Velika nedelja, Ormuž, Sriedište, vinske gore Jeruzalemske, Čakovac, Prelog, ili riečju sva mursko-podravska ravnica, a s druge strane Lendva tja do blatnoga jezera u Ugarskoj.

Niekoji kažu, da se vidi, kad je jasno nebo, Triglav, Velebit, Klek i Veliki zvon u Koruškoj, ali mi se to čini nevierojatno.

Budući svake godine ovamo dolazi množina gospode iz Slatine, zato je godine 1853. dr. Fröhlich utrò liep i prijazan, 3000 hvatih dugačak put od podnožja do vèrhunca gore. Zahvalni su mu svi prijatelji krasne narave i bujne prirode.

Najveće mi je čudo, što ova gora ima na svakoj strani drugo lice. Tako imade s jedne strane sliku obeliska, s druge sliku oštra zuba, s treće imade tri glave, a od ormužke strane vide se samo dva vèrhunca.

Priča kaže, da je na ovoj gori bio za Rimljanah poganski hram, posvećen sunčanomu bogu.

Do godine 1740. stajaše na ovoj gori cèrkva posvečena sv. Donatu; odtud ime Donačkoj gori. Spomenute godine zapali ju i razruši grom, a sada se nalazi cèrkva sv. Donata na podnožju gore blizu Rogatca.

Pošto se razgledasmo na sve strane, počmemo iz torbice vaditi mastne kobasice, te se okriepimo čašom rujnoga vina, koga si nabavismo u gostioni na podnožju gore. Napili smo zdravice svim Slavjanima, kojih obitališta nas iz bliza i daleka pozdravljahu.

Kod čaše vina neće da siedi Slavjanin niem, nego hoće da pieva i razveseluje sám sebe i slušatelje. Mi doduše neimadosmo slušateljah, barem nam se tako činjaše; nu prebrojiv glasove, vidimo, da nas ima dovoljan broj za četveropiev. Zato umolismo vieštaka, da nam naznači glas za piesmu „Ustanimo!“ U zračnoj visini Donačke gore ojunačiše nam se sèrca, i zato zapievasmo junačku piesmu. Čarobno razlegaše se na četiri strane svieta glasovi:

Ustanimo! zarja vstaja
Po livadah hrup razsaja
Zagrabimo, odpodimo
Vse sovrage Slavije!

Pasti mora divja sila,
Jo zakriti noč nemila,
Da zazremo, se zavemo,
Kaj je sloga Slavije!

Strela udri iz višine
Napadavca domovine,
Zavolj sreče ne odreče
Sloga sinom Slavije.

Naglo bratje, zdaj je vreme,
V prah zdrobiti vražje pleme,
Ne odlašaj, le zanašaj
Se na slogo Slavije!
Drum, drum . . . . .

Dvigaj, dvigaj se na noge,
Napred urno sinek sloge,
Vraga steri, v prah poderi
Vse overe Slavije!

Jedva to izpievasmo, pojave nam se glasovi: „Bravo signori! assai bello!“ Bijaše družtvo sastojeće iz više talijanskih obiteljih, dolazećih iz Slatine, koje nemogosmo prije zapaziti, jer je gora do vèrha obraštena prašumom. Svih bijaše niešto preko trideset, više ženskih nego mužkih, a medju njima niekoliko vèrlo ljubeznih, cèrnomanjastih tèršćanskih liepoticah. Upoznasmo se bèrzo, jer bijaše medju njima nieki mladić, moj niegdašnji sučenik u 6. gimnazijalnom razredu u Tèrstu, i osim toga moradosmo im tumačiti, kako da se zove ovaj ili onaj gradić. Razgled im se je tako dopao, da je hotiela jedna niešto odviše ćutljiva gospodična pasti u nesviest. Hvala Bogu, da se to nije dogodilo, jer u oskudici vode

bili bi ju morali vinom polievati, a za vino bilo bi nam zaisto žao bilo.

Stari nieki tèršćanski tèrgovac motrio je s velikom pozornošću stogodišne, gorostasne dubove i u svom domišljaju vidio ih je već u arsenalu, gdie tešu iz njih ladje. Proračunao je takodjer, koliko bi hiljadah forintih ova gora više vriedna bila, kad bi stala blizu Tèrsta. Kad mu na ovu opazku primetne njegova gospoja, da bi se dao iz ove gore vèrlo liep „svietionik“ (Leuchtthurm) napraviti, onda joj sasvim hladnokèrvno odgovori: „Ti si prava guska!“ pa motri nadalje šumom obraštene gore Boč i Pohorje, te reče, da toliko i tako liepih šumah jošte nije vidio, premda je već odavna pol vieka provalio.

Medjutim prirede gospoje i gospodične družtvenu igru, te i nas pozovu, da učestvujemo. Težke nas je muke stalo, prije no si zapamtismo neobična kretanja i čudnovate rieči, koje moradosmo govoriti. Dok se mi zabavljasmo igrom, stajaše tèršćanski tèrgovac kao predstraža na okrajku gore. Netom stadè nam rubcem naznačivati, da zašutimo. Što ima ovaj opet? „Oh, che voce! come d' una Primadonna!“ viče starac i pleska rukama. Posluhnemo i čujemo milenim glasom pievati dievojku na podnožju gore:

Kdor ima srcè,
Zna za dom solzè,
Za slovenske domovine raj;
Za njo rad živi,
Za njo hrepeni,
Njo le njo bo ljubil vekomaj!

Poslie svake kitice uzvisila je pievačica svoj glas do nebeskih visinah u ljubeznim promienama, da nam

sèrca dèrhtahu od radosti. Bijaše krasan lietni večer; sunce kao rumena neviesta na dan svatbe spustaše se k zapadu, te je upravo mile svoje zrake pri razstanku na nas sipalo. Bijaše krasan, dà, prekrasan lietni večer! Jedan izmedju mojih prijateljah uzme olovku i zapiše, neobaziruć se na talijansko družtvo, niekoliko redakah i stisne mi listić u ruku. Izgubio sam one redke, a zapamtio sam si samo početak:

Prej po gričih je Slovenka pela,
Milo glas se je razlil;
Pa samotno pesem je donela,
Glas domači — ni budil.
Zdaj pa . . . .

Nastane vrieme, da se vratimo u dolinu. Jedan za drugim moradosmo uzkom, amo tamo vigajućom se stazom do podnožja, gdie stajahu kočije za talijansku gospodu. Smieha bijaše cielim putem više nego dosta. „Tre donne fanno un mercato," kaže Talijan; a ovdie bijaše gospojah za šest sajmovah, i zato vladaše vika kao što na „novom tèrgu" u Zagrebu na sajmov dan poslie sv. Stiepana kralja. Pozovu nas, da se s njima vozimo u Slatinu, ali se zahvalismo, jer nam bijaše namiera, da provedemo noć u Rogatcu.

Pievajući unidjemo u Rogatac. Na tèrgu se ustavimo, da zapievamo još niekoje piesme. Sakupi se velika množina slušateljah, a mi onda „Bubanj silno budi" i „Naprej zastava Slave!" te odosmo u gostionu.

Poslie sam čuo, da te piesme niekoj gospodi nisu bile baš po ćudi, premda su bile za sluh veoma ugodne. „Alles zu wild, riecht zu viel nach Blut." Ovoj gospodi bili bi svakako laskali, da smo pievali, kao što prije niekoliko godinah niekoji poniemčeni Slovenci:

Die Pinzgauer thaten gern wahlfahrten gehn,
Sie thaten gern singa, kuntens aber nit gar schön.
Čahi, čaho, ča hija hija ho!

Du heiliger Johannes, Studenten Pateron,
Beschütz' uns vor die Dreier, die Zvairer hobmer schon!
Čahi — etc. etc.

Imade ipak i u Rogatcu niekoliko domorodnih dušah, premda ih je moći prebrojiti na pèrste jedne ruke. Osim toga je c. kr. kotarski ured rogatački pravedan slovenskomu jeziku, kako možda nijedan u Štajerskoj. Da nije toga, bio bi Rogatac pravi niemački „Krähwinkel".

U subotu 30. kolovoza kažem svomu svaku: „Čuješ Roče, odvezi me u Zagreb! On ni pet ni šest, nego upreže svoje kljuse, pa ajde samnom u Zagreb. Vozih se kroz Brežce, gdie sam ostao dva sata i koješta vidio i čuo. Imade tamo čudnovatih ljudih, slovničarah, kojim je najsladji posao, kad se sakupe u gostioni, da niemačke rieči krivim načinom prevadjaju u slovenštinu, te ih zatim mèrcvare na ruglo novoj Bleiweisovoj slovenštini. Neznam, duše mi, da li to rade iz neumnosti ili zlobe.

Kad se je nieki abiturient celjske gimnazije poslie izpita zrielosti latinski govoreć u družtvu kod čaše vina pomeo i kazao: „Ego fuisti", onda mu se je grohotom nasmijalo i rugalo sve, pa mu je i njegov učitelj kazao, da bi mu najvolio pritisnuti „kljuku" u sviedočbu, kad mu već nebi u džepu bila.

Što bi istom čoviek morao načiniti sa akademijom šupljih glavah u Brežcima?

Prije svoga preobraženja napisao je g. Dežman piesmu „Proklete grablje", u kojoj pripovieda, kako je

6

nieki mladić, došavši po dovèršenim gimnazialnim naucima kući, kako je rekoh samo niemački govorio, kao da nezna više ni rieči slovenske. Tjedan danah nije čuo već nitko razumljive rieči iz njegovih ustijuh. Budući mu je već dugo vrieme postajalo, jer se nije imao s kim razgovarati, uputi se na livadu, gdie su baš kosili travu. Idjaše tamo oholo medju koscima i govoraše niemački, kad eto stupi na grablje, sakrivene pod travom; nu jer ové narube ležahu, udari ga grabljište tako žestoko po ustima, da se zaboravi i glasno zavapi: „Proklete grablje!“ i time se izda, da je zbilja Kranjac. Sa svih stranah razlegaše se smieh; mladić upoznade svoju krivnju, te se osviedoči, da je zbilja potrebito bilo, da mu se grabljama uciepi na usta slovenština. Znao je opet vèrlo dobro domaćim jezikom govoriti i okanio se je niemštine. Zaključi g. Dežman svoju liepu pripoviedku ovako:

Naj bodi tistim v prid letá povest,
Ki gèrdit' le domači jezik znajo,
In druz'ga nič, kot kruh domači jést',
Če glas slovensk le sliš'jo — godernjajo.
Gotovo ni za tak nesramne žnablje
Mazila boljšega na svet' kot — grablje!

Iskreno kažem, da su meni stotine „prokletih grabljah“, ja bi ih odneo u Brežce, i ponastavio bi ih po ulicama, a zatim bi ih nastavio i po ostalim gradovima i tèrgovištima ciele Slovenije; nu da mi ih bude i tisuće, još bi ih imao premalo, jer bi ih rado i u Hèrvatskoj po južnom zagrebačkom šetalištu i po varaždinskoj promenadi niekoliko razbacati.

Malo da neizminuše već tri godine, što nisam vidio Zagreb. Malo doduše vremena, ali se je mnogo pro-

mienilo. U surki se tada nije smio nitko na ulici pokazati, bio bo je u pogibelji, da ga nebi koj „Špicl“ pograbio; javno progovoriti poštenu hèrvatsku rieč, bilo je pogibeljno. Čitaonica zagrebačka bijaše propala, jer su ju dèržali, da je „Herd politischer Agitationen.“ Nisam mislio, da će tako bèrzo odzvoniti zatiračima narodnih stvarih. Oživila je do uzhićenosti tlačena narodnost i počela se razcvietati kao u ranoga pramljeća ružica, kojoj je prosjalo prijazno sunašce te ju probudilo k novom življenju. Zagreb mi se sada vidio sasma preobražen, ne samo što se narodnoga duha tiče, već i u obziru na materijalno stanje. Zapazio sam nove sgrade na kolodvoru, novih kućah u gradu, a osobitim veseljem napuniše me hèrvatski napisi na dućanima. Dodjem na tèrg Jelačića bana, te vidim pri Katzu krasni gèrb trojedne kraljevine s napisom: „Narodna kavana“. Ja pohitim skokom unutar, ali zlo sam došao! Poslužnik dodje mi na susret, te me pita: „Schoffen's?“ Obazrem se po novinama, pa nenadjoh osim trijuh zagrebačkih novinah baš ništa narodnoga, nasuprot pako čitavu hèrpu niemačkih „Pressah“, „Tagespostah“, „Militär-Zeitungah“ i silu drugih nalik „Kikeriki-u“. Šteta, pomislih, za onaj liepi gèrb nad ulazom, te odem jednu kuću dalje u Weissovu „Narodnu kavanu“. Mnogo više slavjanskoga nadjoh u ovoj kavani, premda ni ovdie nebijaše sve, kako bi se pristojalo u glavnom gradu trojedne kraljevine. Osviedočiv se o polovičarstvu kavanah, posietih niekoliko niemačkih kolonijah, t. j. gostionah. „Speiszetteli“ postadoše doduše posvuda hèrvatski jestvenici, ali kad zahtievam n. pr. pèržolicu sa lukom, zapita me nevina i niežna dušica sasma naivno: „Was ist das?“ Tà, bies te odnio! pomislim, i stanem nolens volens tumačiti jestvenik.

Upravo u onoj dobi ležaše družtveni život zagrebački u niekakvu mèrtvilu. Nebijaše narodnoga kazališta ni drugih zabavah, za tudjinca dakle ništa. Posietih niekoliko prijateljah, i to bijaše sav moj posao u Zagrebu.

Za dobrodošlicu otidjem sa prijateljima u gostionu. Uredismo sve po starodavnom običaju, dakako i piti moradosmo po običaju. Oko pónoći idjosmo, ne baš liepo pievajući, kroz Ilicu. Trojica pandurah ustavi nas: „Gospodo! kaže jedan debelim glasom, nemojte sada larmati."

„Što vas to briga? je li je vaša ulica?" odvrati mu jedan od naših.

Drugi pandur: „Molimo gospodo, sviet već spava, već je . . . . ."

Pravnik: (mu presieče rieč) „Čija je ulica? Tko ste vi, možda kakov Švaba¿"

Pandur: „Nisam hvala Bogu Švaba, ja sam pravi pravcati Hèrvat iz Krapine."

Treći pandur: „Svi smo svi Hèrvati."

Pravnik: „Kad je tako, onda dobro, možete iti dalje."

Panduri: „Lahko noć gospodo! s Bogom! s Bogom!"

A mi udri pievati:

Napred, napred, hajd Slavjane!
Iz duboke tmine;
Danak nama bieli svane,
Sva opakost mine!
Korak, korak za korakom itd.

Što mislite, prijatelji ljubljanski, da li bi nas bili zatvorili, da smo pievali: „Presto zrakom?" Jok!

Drugi dan izrazi jedan gospodin, koga takodjer posietih, želju, da se poveze sa mnom u Sloveniju. Radostno prigèrlim njegovu želju, i 2. rujna za rana ostavismo gniezdo, gdie bijaše zarodica probudjenomu življu narodnosti južnih Slavenah, gdie je i sada sriedište hèrvatskih spisateljah, koji nepopuštaju, da narodni duh omlitavi, gdie je stečište vilah znanja i umienja — ostavismo bieli grad Zagreb.

Putovanje bijaše veoma ugodno po prijaznom Zagorju. Vozili smo se mimo Novih dvorah, gdie počiva neumèrli naš Jelačić ban. Dodjosmo do Novih dvorah kod Klanjca; zvonovi sv. Trojstva u Kraljevcu, sv. Lovrenca na Bizelju i jošte niekojih podružnicah nam obaviešćuju, da je pódne, pa i naši želudci počmu nas uznemirivati, zahtievajući svakdanjega kruha. Stanemo i odemo u kèrčmu.

Okretna gazdarica počme kuhati i pražiti, i mi dva, čekajuć obieda, odemo u vèrt novodvorski, kamo nas sliedjahu dvorski čuvari „Sultan" i „Hektor" (ako se možda nisu drugačije zvali).

U sieni košatih lipah odmorimo se, razgledajući divnu ovu okolicu. Plodna polja i plemenite vinske gorice razprostiraju se sve na okolo, i Sutla talasa polagano mirne svoje valove proti derečoj Savi. Bizeljsko vino poznato je i može se uzporediti najboljima u Štajerskoj. Bizeljanci znadu dobro štovati svoju kaplicu, pa ga i piju pošteno. Susiedi ih draže piesmicom:

Bizeljanc je pijanc
Kad je dobro leto;
Če pa ni, pa živi
Brumno ino sveto.

I nama putnicima je bizeljsko vino dobro u slast išlo. Sasvim okriepljeni nastavismo putovanje prama Pod-

četèrtku, kamo smo došli već u sumraku. Najliepši prediel hèrvatskoga Zagorja čini mi se onaj od Klanjca uz Sutlu pod razvalinama Carigrada. Da su gore, koje stiskuju Sutlu od obijuh stranah, malko više, činilo bi se čovieku, da se nalazi u kakvom švajcarskom kantonu. Podčetèrtek je tèrgovište tik Sutle. Visoko na skali koči se veličastan grad, sagradjen po svim pravilima sriednjega vieka. Niemci ga kèrstiše „Windisch-Landsberg". Ime „Podčetèrtek" sieća nas one dobe, kad-no su seljaci vlastel svoju imali za sudce. Svaki četvèrtak bijaše u Podčetèrtku, svaku sriedu u Podsriedi (Hörberg) sudbeni dan. Iz prozorah grada Podčetèrtka razprostira se krasan razgled po hèrvatskoj Posutlini. Vidi se porodni kraj liepe Veronike Deseničke, zaručnice celjskoga grofa Miroslava, koju je njegov otac Herman grof celjski zatvorio, a sestra Miroslavova, kraljica ugarska Barbara, godine 1428. u kupelji usmèrtila zato, što nije bila grofovske kèrvi, nego kći prostoga hèrvatskoga plemića *).

Iz Podčetèrtka do rogatačke Slatine neima više no dva sata. Nismo se vozili u Slatinu, nego smo ostali u Pristavi, u porodnoj kući Vehovara, vlastnika tèrgovačke učione u Tèrstu i niemačkoga nadripiesnika, koi, hoteći se natiecati sa Schillerom, ostadè na plitkoj ravnici, dočim je prirodjeno si polje oholo ostavio.

Nebi se čoviek nadao, u malenu selu naći toliko „comforta". Sobe bijahu veoma ukusno priredjene, a najviše veselja nam pripravi pun koš sladkih breskavah, koje nam je gazdarica za večeru ponudila. U jutro smo dobili dobre kave i platili za sve skupa do 40 novčićah. Prije 20 godinah nebi bilo što takova čudnovato, ali

*) „Veronika desenička", junačka piesma u 15 pievanjah, od Jos. Iskrača, dodje na svietlo u Janežićevom „Cvetju iz domačih in tujih logov".

danas bogme jest. Sretna Pristavo! nadri-prosvieta jošte se nije naselila u tvoju sredinu!

Ostavismo kola i odosmo u Slatinu. Mieseca rujna prestane u Slatini glasba, broj gostah gine, dugo vrieme nastaje. Ovako sprovedosmo poslie pódne kod vèrloga domoljuba, župana Jan. Žurmana, koi, premda prost seljak, medju inima dopisuje u slovenski časopis „Novice“, a večer sprovedosmo običnim načinom bez ikakva razveseljivanja u Slatini. Najvažnije bijaše za nas, što smo u gostioni slušali niekoga Niemca, dakle dakako izobraženjaka, i kao što čudom čusmo, činovnika od telegrafa, koi je kojekakvih strašnih, sriedoviečnih ludorijah o duhovima i magnetizmu poput babah predavao nauk viernim svojim slušaocima.

Drugo jutro uputimo se u Rogatac, t. j. tèrgovište jednu uru daleko od Slatine.

Nad Rogatcem stoji liepa cèrkvica Majke Božje na Malom Taboru; župnik, g. Šnap, rodom je Zagrebčanin i prijatelj moga suputnika. Zašto ga nebi posietili? Za pol sata bijasmo preko Sutle na Taboru. G. župnik nas primi i počasti baš po hèrvatskom običaju. Bez okolišanja moradosmo se urediti po domaće, kao da smo u svojoj kući. Bojah se veoma „dobrodošlice“, kojom me je plašio g. župnik; nu drugi dan kod obieda uvidio sam, da se je niekadašnje ovo zagorsko strašilo meni na spas hvala Bogu dosta umanjilo.

Pio sam dobrodošlicu samo jedanput za života, i to u Medjumurju iz velike staklene čižme, i od onoga vremena preplašio sam se svagda, kad sam samo čuo rieč „dobrodošlica“. Mislio sam naime, da imadu u Hèrvatskoj u svakoj kući čižmu priredjenu, da plaše s njom neizkusna tudjinca.

Sliedeći dan poslie pódne nastavismo put u Žitale. Primi i pogosti nas tamo ljubljanski profesor g. Hrovat, te nas sprovede do sv. Trojice u Halozima. To vam je klasička, samo vinorodna, dakle uz prolietni mraz obično gladonosna zemlja, kojoj su Rimljani, kako nieki vele, nadienuli ime „Colles", a odatle vele tobože, da dolazi ime pokrajine, prostiruće se od Donačke gore sve do Zavraća na Dravi. Od tuda smo pospiešili do sv. Barbare, gdie kapelanuje slavni slovenski spisatelj, niekadašnji profesor mariborske gimnazije, g. Božidar Raić.

Kad se nadju jednakomisleće duše, nije im dosta jedan dan, da se porazgovore i jedan drugomu da otvore sèrce. Tako i ovdie nebijaše ni kraja ni konca pitanjima: Kako je u Zagrebu? Šta rade Hèrvati? I opet: Kako je u Sloveniji? Šta rade Slovenci? — Polnoć prodje u prijateljskom razgovoru, dok se napokon dadosmo Morfeju u naručaj.

Sliedeći dan probudim se, gledam po sobi — nema Zagrebčana. Koi ga je bies odnio? — Nitko nezna. Za tri sata dodje sav usopljen — bio je na niekom bèrdu, da gleda sunčani izhod. Čudnovat čoviek! Ja sam se jedva odmorio od težkoga putovanja, noge mi bijahu nabrekle i otečene, a njemu ništa!

O pódne počme padati kiša, nemogosmo dakle ni kud ni kamo. Premetavasmo karte čudnovatim uztrajanjem cielo poslie pódne. Na sreću došli su četiri mariborska gimnazialca u posiet k niegdašnjemu svomu profesoru. Opet nove radosti, govoriti s mladićima toli uzhićenima za majku svoju Slaviju.

Drugi dan hoćemo da nastavimo putovanje. G. Raić sprovede nas, i budući je poslie kiše nastalo blato, dade nam g. dekan sv.-barbarski kočiju i konje, da se odvezemo u Zavrač.

U Zavraču opet nove radosti kod župnika g. Strajnšaka. Dodje kod obieda govor i na moju bolestnu nogu, koju mi je čižma na putovanju do zla Boga ožulila. Naš Zagrebčanin prihvati rieč te kaže: „Imade ljudih na svietu, kojih nije doduše čižma ožulila, ali imadu kèrvave, ljute rane, kojih mi najiskrenijom voljom izliečiti nemožemo. Ljudi, koje mislim, po rodu su nam braća, biedni Cèrnogorci i Hercegovci. Kao što kazah, nemožemo im rane izliečiti, ali možemo ih barem ovezati, možemo tiešiti slavne borioce, ako činom pokažemo, da ih sažaljujemo, da ćutimo njihovu nesreću. Hèrvati i Česi mnogo su već učinili, mi Slovenci malo. Došlo je vrieme, da i mi pokažemo svietu, da slavjanska kèrv u našim žilama teče, da nam je stalo za braću, koja već toliko godinah neprestance junačku svoju kèrvcu lije za vieru i zlatnu slobodu, te za svoje ognjište. Nadam se, da ću ugoditi slavnomu družtvu kod ovoga domorodnoga stola, ako predložim, da i mi, svaki po svojoj mogućnosti, pripomognemo olakšati tužno stanje spomenute braće slavjanske . . . . ." „Živio!" i „Slava!" presieče govorniku rieč, čaše se izprazne na zdravlje i sreću Cèrnogoracah i Hercegovacah, te se odmah počmu sabirati prinesci. Sabralo se je ovdie i zatim u Ormužu nešto više od 20 for., koje je govornik poslao u Ljubljanu dru. Bleiweisu, da ih izruči gospojinskomu odboru u Zagrebu.

Kod obieda bijaše i seoski župan M. Kokot. U koliko sam ga spoznao, moram priznati, da je on jedan od onih, koji su iz svega sèrca prijazni stvari slavenskoj. Zato se usudjujem nazvati neistinitom onu viest u „Agramerici", da je župan u Zavračju u cèrkvi susiednoga Hèrvata durnuo, te se zatim hvastao: „Sad sam izplatio Hèrvata!" i to ću dotle niekati, dok nekaže

imenom onoga surova župana. Žao mi je, što je i „Glasonoša“ uzeo iz „Agramerice“ onu viest, nepomisliv, da imade ljudih, kojima je najveća naslada, ako mogu neslogu i mèržnju sijati medju bratske narode. Slične pričice mogu lahko odvratiti sèrca jednoga plemena od drugoga. A kamo to vodi? Dušmanin naš radovat će se na paklensku, uvidiv, da je njegovo vražje sieme dobrim plodom urodilo!

Iz Zavračja nastavismo put opet piešice preko Velike nedielje u Ormuž. U Velikoj nedielji primi nas g. dekan Petar Dainko, niegdašnji slovenski slovničar i spisatelj. Njegovû alfabetu, dainkici, nije se niti bohoričica uklonula; Gajev pravopis ga je utamanio sasvim, i tako je ostalo njegovo nastojanje bez uspieha. To ga je tako razdražilo, da se je iz slovničkoga polja sasvim u zabitnost povukò.

U Ormužu se sakupi opet liep broj domorodacah u stanu gosp. župnika, i tako sprovedosmo popoldan u veselom družtvu. Bilo bi vrieme, da se počmu i ormužki domorodci napokon starati oko ustrojenja „čitaonice“. Niemština neprieči u toliko Ormužane, nego nesretna ona letargija, t. j. duševno spanje, koje je skoro u svim tèrgovištima Slovenije mah preotelo. Prama večeru otidosmo u ormužku kavanu, da se malko pobiljarimo.

Više nego biljarenje zanimaše mene i Zagrebčana bielokosa kćerka kavanarova, koja tako liepo slovenski govoraše, da se čudom začudismo. Bez germanizma tako je gladko govorila, da bi se sentimentalan čoviek mahom zaljubio, nu ja — nisam sentimentalan!

U drugoj sobi zapazim kod stola sasvim po pravilima niemački govoreće družtvo. Mislim si: Niemci nisu, Niemci negovore tako liepo niemački; i zbilja, bijahu Varaždinci, koji napraviše „Landparthie“ u Ormuž. Mužki

bijahu u narodnom odielu, ali ženskama za volju — drugačije si bo neznam taj pojav tumačiti — razgovarali su se niemački, ili, da im pravo učinim, oni su se „unterholtali".

Žene, žene! kad će doći vrieme, da budemo mogli kazati: „žene su naše"? Treba znati, da onda istom, kad se probude kćerke naše iz dugotrajnoga sna, kad otmu od tudjinca ruke i nam padnu na pèrsa te nas ogèrle, onda istom će nad slavjanskim svietom po liepoj, čarobnoj zori zasjati jasno sunašce narodne prosviete i obće sviesti narodne. Štovat ćemo vas i obožavati, ako pristanete uz nas; ako ne, nastat će zbilja ona doba, o kojoj pieva varaždinski piesnik Kračmanov:

Naj nova doba bode nova ženska:
Besede naj tekó ji medosladke,
Al' te gredó naj samo ji z jezika
In sèrce naj nećuti jih nikoli,
Iz ust ne hodi prava naj ji misel,
Obeta naj, spolnuje pa le redko,
Pravica ji ne bodi več pravica,
Zaup ostani stvar ji nepoznana,
In ženske vse naj bodo nji enake:
V mladosti naj ne ćutijo ljubezni,
Edina strast naj bode jim gizdavost,
Na starost naj se jim pa vžiga sèrce
In stare naj ostajajo device.
Device? ne, ne! matere brezmože,
Hudobniše naj bodo kakor možki
In možkim naj le bodo za igračo!

A vi mladići, cviet naše budućnosti! nedajte se svakim zaljubljenim pogledom omamiti, nemojte podnipošto rodjenoj Slavjanki, pa bila ona još tako liepa i ljubezna, laskati neslanim onim „Küss die

Hand“, nagovorite ju materinskim slovom, ako vas nesluša, nek ju voda nosi! „Terret labor, aspice praemium!“

Moj suputnik htiede, da idemo u štajerski Jerusolim, te da posietimo tamošnje vinske gorice. Meni bijaše već preko glave dosta toga putovanja, zato mu se priporučim i ostavim ga, obećavši mu, da ćemo se u Varaždinu opet vidieti, pa se odvezem željeznicom do Čakovca. Kad sam se pèrvi put vozio s dostavnikom iz Čakovca u Varaždin, platio sam 50 novčićah; drugi put 70 novčićah, a sada 1 forint. Liep ti je to napredak! Ali ništa zato. Pèrvi i drugi put vozio sam se u družtvu one vèrste ljudih, koji se neznadoše o drugom razgovarati, nego: „Wie geht's G'schäft?“ a sada? sada u družtvu .dvijuh veoma izobraženih damah varaždinskih. Mladja bijaše tako besiedljiva (dakako po niemački), da mi nije bilo treba drugo, nego glavom prikimavati. Mislio sam si: Bože daj, pretvorila se ti u knjigu, imao bi najliepši „Universal-Lexikon“!

Kod „Wilden Mann“ razstanemo se; pozvale su me gospoje u posiet, ali u teku govora zaboravile su mi naznačiti stan.

Veseo, što se oslobodih zlokobnih i ogromnih krinolinah, koje me malo da nepotopiše, nastojah, da se razgledam po hèrvatskom Frankfurtu. Imao bi koješta pisati, ali neću da se iznevierim naslovu ovoga spisa. Nješto ipak nemogu prebolieti: Nieki prijatelj me uvede u „Kasino“. Liepa dvorana — ali šta ćeš? ime Kasino mi nije po volji, a još manje riečica „Kränzchen“, kojom se ovdie nazivaju večernje zabave. Grad Rieka ima čitaonicu, Karlovac isto tako, Zagreb množinu domorodnih družtvah, a Varaždin — Kasino. Nebi li bilo

liepše, da bi se substituiralo miesto Kasino „čitaonica“ *) (samo ne Leseverein), a miesto Kränzchen „beseda“ ali ma kakova god zabava, pa makar Soirée, samo ne Abend-Soirée, kao što se može u Varaždinu na svakom uglu čitati, jerbo mi se čini, da je rieč „Abend“ suvišna, budući već Soirée znači večernju zabavu.

Zadèržah se tri dana u Varaždinu; ljubezan taj gradić sa mladim svojim naraštajem ima niešta osobita, što nenadjoh nigdie; tako zvane „etikete“ neima baš mnogo, sve je niekako po „domaće“. Šteta, što nije bila pokladna doba, rado bih bio gledati, kako se vèrte Varaždinke u narodnoj odieći kod „Walcera“!

Moj suputnik dodje iz Jerusolima, razstanemo se, te on udari putem u Zagreb a ja se vratim u Sloveniju. Vozih se željeznicom kroz Ormuž, Optuj, Pragersko u Maribor. Bijaše upravo 14. rujna. Bečki časopis „Vaterländ“ donio je 12. istoga mieseca veliku obranu Slovenacah proti napadanju neprijateljskih dopisnikah u časopisima „Presse“, „Tagespost“ i „Correspondent“ pod naslovom: „Die Slovenen und ihre Gegner in Marburg.“ Ovaj spis je svietu odkrio sve lukavštine bezsramnih dopisnikah, te je prouzročio u gradu veliku senzaciju. U svim krugovima govorilo se je jedino o tom predmetu. Po kavanama se sakupljahu Nemškutari, da kuju kliešte i škripce, kako bi ovu sramotu sa ledjah otresli, no uzalud! Pravedna stvar nadvlada, svaki poštenjak moradjaše priznati, da su Slovenci nedužni, da je krivnja na protivnoj strani. Tvèrdi, pravi Niemci počeše priznavati nastojanje Slovenacah kano stvar pravednu, i tako bijahu Nemškutari prisiljeni ukloniti se nemiloj sudbini — barem za časak.

*) Već se na bolje okrenulo, Varaždinci imadu sada „dvoranu“.

Čitaonica mariborska stoji uzpèrkos navaljivanju svih dušmanskih silah, i širi blagonosan svoj upliv po štajarskoj Sloveniji.

Da neima u Mariboru čitaonice, bogoslovja i gimnazije sa slovenskim učenicima, nebi se skoro ni znalo za Slovence. Tako biva u Optuju, gdie neima nikakova slovenskoga zavoda. Mali je broj domorodacah raztrešen, neima stečišta, neima sabirališta, pa neima niti uspiešne radnje. Optuj je uz Maribor i Celje najznamenitiji grad u slovenskom Štajeru, ali što se narodnosti tiče, tu je posliednji od svih.

U Mariboru je stolna cèrkva lavantske biskupije niemačka, u Optuju gradska župna cèrkva isto tako. Celje i Slovenska Bistrica imadu u svaku nedielju po jednu niemačku propovied, ali ne u župnoj cèrkvi, nego u podružnici. Osim četirih cèrkvah dakle sve su ostale u lavantskoj biskupiji slovenske. Dosta uzroka, da se slovenski jezik većom brižljivošću goji u bogoslovju, te u gimnazijama u Mariboru i Celju. Do sada se u gimnazijama nije ništa za slovenštinu činilo, u bogoslovju do lanjske godine takodjer ništa. Lani istom pošlo je za rukom, da se niekoji predmeti u bogoslovju predavaju u slovenskom jeziku. Najveće zasluge si pridobiše kod toga posla gg. kanonik dr. Vogrin, učitelj pastirstva i kateketike, te dr. Ulaga, učitelj eksegeze, hebrejskoga jezika i govorničtva, koji su pèrvi počeli cielinu orati. Osim navedenih predmetah predaje i duhovni otac g. Fr. Kosar obredoslovicu u slovenskom jeziku.

Hvala Bogu, što smo i toliko dostigli! Već sada je veselje slušati mlade cèrkvene govornike, kako čistim i gladkim jezikom navieštaju svojim viernima nauk Isusov, ali strah obuzima čovieka, kad sluša govornike iz stare škole, koji niemački misle i zatim u govoru rieči

u slovenštinu prevode. Mogu se čuti iz ustijuh starijih svećenikah gadni germanizmi, pa i sasma niemačke rieči. Evo niekoliko primierah, što sam ih sám čuo od raznih govornikah: „Ta križev pot te cirkve bo denes noter žegnan gratal.“ — „Mi vsi od Boga dol visimo.“ — „Vi se gor oslanjate proti tim fügungam božjim.“ — „Tudi mi smo že čez našega bližnega sodbo peljali.“ — „S to andohtjo smo že fertig gratali.“ — „Jezus je pale dvajsti šritov nazaj položil.“ — „Toliko prifing je že skoz napravil, ga še menda tota ne bo okoli pernesla.“ — Ako istinu nepišem, nepio više rujna vinca! — Ni najbolja hrana nemože slastno goditi, ako se pruža u gèrdoj posudi; tako i rieč božja neprodre u sèrca slušalacah, ako se ovija u tako ružne dronjke, miesto u liepo ruho čistoga jezika.

Sa žalošću moram napomenuti, da se u ljubljanskom bogoslovju neštuje dostojno od višje vlasti jezik slovenski, nego da se više zatira. Nu mogô bi tkogod reći: Nije zdravo rukom u vatru bez rukavicah; zato — —.

Poslie dva dana vratim se opet u Slatinu. Koliko promiene nadjoh ovdie! Prije sve živo, mečta narodnostih, izbor krasoticah, umietna glasba; sada ništa od svega onoga. Pred kavanom siede jošte tri, četiri gosta čitajuć časopise, a po perivoju se šeće do 70 svećenikah, koji dodjoše amo na duhovno viežbanje od 15. do 19. rujna. Nijedan neprogovori rieči (silentium strictissimum tenendum erat); čini se čovieku, da je miesto radostih promienilo se u kartaizarski samostan. Bijaše i biskup Slomšek ovdie, zdrav i čvèrst; tko bi bio pomislio, da će nam ga tako bèrzo nestati? Dne 21. rujna blagoslivljaše cèrkvicu sv. Zarije blizo Slatine, vrati se zatim u Maribor, i na večer 24. rujna nebijaše ga više! „Seruit arbores, quae alteri saeculo prosint.“

U Slatinu, t. j. po niemačkom prevodu „Sauerbrunn“ (kisela voda), dolazi svake godine više stotinah Hèrvatah, zato se nadam, da neće biti suvišno, ako prosborim koju rieč o ovom u istini prijaznom kupalištu. Niekoliko stotinah koračajah od hèrvatske medje odaljena, u naručaju slovenske zemlje, obkoljena plodonosnim dèrvljem i lozom obraštenim brežuljcima, izvira voda, premda kisela, nu ipak dobrotvorna svima, koji traže u njoj pomoći u različitim bolestima. Slatina se neponosi po običaju ostalih susiednih toplicah tim, da su ju već Rimljani upotrebljavali. Laške toplice (Römerbad Tüffer) u Štajerskoj, krapinske toplice (aquae vivae) i varaždinske (thermae Constantinae, aquae Jasae) u Hèrvatskoj bijahu dobro poznate Rimljanima; kisela voda rogatačka pako bijaše sakrivena ostala, premda se znade, da je poput nje rimska cesta iz stare Celeje u Optuj vodila, i da je bližni tèrg Rogatec (Mansio Ragandone) već pod Rimljanima bio znamenit kraj.

Mariborski fizik dr. Gründl pripovieda u svojoj „Roitschocrene“ 1685., što je saznao od domaćega liečnika Nj. velič. carice Eleonore, supruge cara Ferdinanda III., dra. Sorbaita, o našašću rogatačke Slatine ovako: „Oko godine 1640. došao je do vira kisele vode nieki grof Zrinski, koi je bolovao na vranici i na jetrima. Na lovu se odmori kraj vrelca, želeći si pogasiti žedju. Pije i osieti, da mu kiselica dobro ugadja. Nastavi piti, te ozdravi.“

Poviestnica nam sviedoči, da spomenuti Zrinjski nije nitko drugi, no grof Nikola Šubić, koi godine 1649. postadè hèrvatskim banom, i koi se je toli sjajnim uspiehom borio proti Turcima, dok ga nezateče iznenada smèrt u kuršanskom lugu kod Čakovca u Medjumurju godine 1664., gdie ga je na lovu raztèrgao vepar. —

Kiselica rogatačka dakle pokazala je svoju blagotvornu moć najprije na mužu, kojega slavi domovina kano svoga spasitelja, i koi bez ove vode nebi bio možda toliko učiniti mogao za jadnu svoju domovinu!...

Bèrzo se raznese glas o zdravstvenoj moći pomenute kiselice, osobito kad dr. Sorbait u Beču više bolestnikah njom ozdravi, te osobiti uspieh u svojoj „Praxis medica" razglasivati počme. Već dr. Gründl pripovieda, da je u kratku vremenu Slatina toliku uglednost zadobila, da su ju izvažali ne samo u austrijanske krunovine, nego i u Italiju i Poljsku.

U pèrvoj dobi imaše križevski župnik pravo točenja i razprodavanja kisele vode, zatim je dobio Petar pl. Hammer u Beču privilegij; nu barun Curty Stermolski u Rogatcu počme se s njim prepirati, te si Slatinu osvoji. Ovaj si pridobi mnogo zaslugah za kupalište, budući je više prostorijah sagradio i sva potrebita priredio; ali naskoro se je vidielo, da mu je odviše za vlastiti dobitak. Godine 1676. već je prodavao staklenicu vode na miestu po 30 kr., a u Beču je stala preko forinte. Takovu početku suprotivio se je najprije dr. Sorbait u Beču, zatim i optujski magistrat. Izgubio je barun Curty pravo na Slatinu, i bečki kèrčmar Ambrož Frank, koi se je kod obsade Beča godine 1683. hrabro dèržao, dobio je povlasticu (privilegij) na mnogo godinah. Uzpèrkos carskoj zapoviedi, da se ima voda prodavati po nizkoj cieni, nije bio Frank ništa bolji od svoga predšastnika. Poslie njegove smèrti podielio je car Josip I. Slatinu niekomu Konradu pl. Henkl-u god. 1706. Dragutin VI. je doduše potvèrdio posied Slatine Henkl-u, ali ju je god. 1721. izručio bečkim liekarima (äylf burgerliche Apotheker), koji su ju 61 godinu imali u vlasti. Niekoliko vremena išlo je sve po

sreći. Obzidali su vrelo i popravili niešta malo, ali nisu dosta novacah potrošili za poliepšanje kraja i pospiešenje tèrgovine, tako da godine 1742. nisu u Beču više nego 5236 staklenicah vode prodali. Carica Marija Terezija zapoviedila im je god. 1773., da bolje nastoje oko Slatine, ali ni to nepomože; propadalo je sve od dana do dana. Godine 1782. oduzè car Josip II. bečkim liekarima povlasticu, i točenje došlo je u ruke susiednim seljacima. Naravno nisu se ni seljaci brinuli za podignuće kupališta, nego svaki je tražio dobitka, dok nije počelo sve propadati još i gorje, nego pod upravničtvom bečkih liekarah.

Godine 1801. nastala je za Slatinu veselija doba. Dodje u ruke štajerskim stališima, koji ju počeše svestrano gojiti. Nabaviše si najprije od susiednih seljakah potrebita zemljišta, te počmu iz svih silah graditi. Tadašnji zemaljski glavar, grof Ferd. Attems, pridobi si mnogo zaslugah za Slatinu, ustanoviv službu nadziratelja i doktora, i pobrinuv se za dobro uredjenje kupališta, te za primierno razveseljenje gostovah. Godine 1813. položio je temelj liepoj dvorani, koja se je, budući premalena, već godine 1847. morala ugnuti novoj, veličanstvenoj sgradi, koja nadkrili sjajnošću najliepše dvorane povećih gradovah. Nieki muž iz okolice krapinske upita me, kad je vidio ovu dvoranu: „Gospone, kaj misliju oni, je-li bude u nebesih tako lepo?“

U 20. godinah promieni se Slatina u toliko, da sad ima sasvim drugo lice. Eto se skoro svake godine dogotovi nova sgrada i broj gostovah množi se gorostasno. Godine 1835. bijaše ih 817, godine 1855., dakle poslie 20 godinah 2400. Sada ih dolazi preko 3000. Kisele vode se je razprodalo godine 1852. upravo 546.180 staklenicah, a godine 1862. preko 800.000.

Slatina je bližnjim seljacima od neizmierne koristi. Zaslužbe ima uviek dosta, osim toga može svaki svoje blago za liep novac prodati. U rogatačkom okružju i kotaru pregradskom nalazi se mnogi forint, kojega nebi bilo, da neima Slatine. Voda sada nije odviše skupa; 20 novč. stoji staklenica zapečatjena i za razpošiljanje priredjena. U zimi ju piju seljaci miešanu s vinom, budući ju bez novacah dobivaju; u lietu ju može svaki kod vrela piti, ali odnesti je nesmije bez novacah. U obće pako seljak necieni toliko kisele vode kao što gospoda. Naši seljaci traže lieka u vinu. Nieka gospoda ju piju često i odviše, misleći: čim više, tim bolje. Već dr. Gründl pripovieda o niekom Hèrvatu, koi je svako jutro sedam bocah kiselice izpio, i nije mu škodila. Dalje piše: „Vor etlichen Jahren ist noch ein grösser Sauerbrunn-Sauffer und Schlemmer gefunden worden, welcher an einem Vormittag 15 bis 16 steyrische Maass mit gutem Effect ausgesoffen und ebenfahls durch etliche Tag continuirt, von dem noch folgende Vers im Pfarrhof bey dem heil. Creutz zu sehen seyn:

Exhaurire vales mensuras quinque decemque
Ex acidis undis, quis tibi par numero!“

Dr. Fröhlich piše u „Sauerbrunnen-Krankenjournale“, da je nieki Giacomo G. iz Friaulske svaki dan deset bocah izpraznio, od česa je ozdravio. Ali mnogi su već ostavili ovaj sviet poradi toga, što su odviše kiselice na jedanput popili. Tako n. pr. prije niekoliko godinah zagrebački kanonik Korač. God. 1860. je nieki židov iz Kaniže odmah, čim je došao, izpio 24 čaše ove vode, i noćju je umro naglom smèrti.

Imade gospode, koja već 30—40 godinah polaze Slatinu. Sada se gosti strogo razdružuju po narodnosti, zato kažu stariji posietitelji Slatine, da nije više tako

veselo, kako bijaše za prijašnjih vremenah. Starcima se tako čini, ali mladež nemisli tako.

Kazala mi je stara baba: „Ah! niekoč se ljudi ljubljahu, sada je i toga nestalo!“ — Dà, tako se obično kaže: niekad je bolje bilo, kad su se ljudi rado imali. — Nije ona bena pomislila, da se mladi sviet još i sada ljubi, dočim je bakama sa čislom u zapećku miesto, pa tako i njoj ostarieloj dievici.

Sdruživanje po narodnosti nesmeta veselja, budući nadje svaki dovoljan broj suplemenikah, s kojima se može zabavljati. Slaveni, Magjari, Talijani i Niemci sačinjavaju jezgru gostovah; ako dodje koi inostranac, on se već pritisne kamo god uz druge.

Magjarska i hèrvatska odieća našim seljacima se osobito dopada. Ako dodje koi pop iztočnoga obreda, misli gdiekoja starica, da je kakav „prorok“. U ostalom su naučeni seljaci iz slatinskoga okružja raznim nošnjama; nu ipak im dodje pred oči često niešta i nevidjena. Tako je n. pr. nieki seljački mladić, zapazivši otca Prämonstratensera, izbuljio oči te rekao: „Kaj si hudič fašnik, ali si pa obnorel?!“ Nije mu kraj pameti došlo, da imade svećenikah i u bieloj haljini.

Jednoč je došao iz Slatine Cèrnogorac k sv. Križu k božjoj službi; gledahu ga dievojke plašljivo, misleće, da je možda Turčin. Nu kad se stane s njima razgovarati u svom jeziku, uvidile su, da nemože biti Turčin, i počele su s njim šalu sbijati. Kazà mi kasnije jedna od njih, da gospodin s pištoljama govori slovenski, samo „da malko po hèrvatski zavija“.

Slatina je do sada još naša slovenska; narod se neda poniemčiti, premda mu se pruža k tomu dosta sredstvah. Nagovori dievojku kod zdenca niemački, kad

ti podava čašu vode, od stida poniknut će oči, jerbo je još naravna i nepokvarena Slovenka. Koja ti odgovori niemački, znaj, da joj je već sèrce otrovano i duša pokvarena.

Niemački touristi u svojim spisima riedko kada priznavaju, da se Slatina nalazi u slovenskoj zemlji. „Deutschland“, sve „Deutschland“, pa još „muss grösser sein“. Da nebi tko iz kojega imena spoznao koreniku slovensku, nastoje po svom načinu germanizirati svako slovensko ime, te izkuhaju n. pr. iz „Novak“ a Bog zna po kojem pravilu „Nouackh“; „Boč“ pretvore u „Wotsch“, „Pohorje“ u „Bacher-“ ili „Wachergebirge“, „Jankomir“ u „Johannesruhe“ itd. Nu što im sve to koristi? Skoro — ništa. Ako im se hoće, da pišu „Petschounigggg“, „Ttarrschüschsche“, „Takkkatschtschewo“ itd., ostane ipak „Pečovnik“, što je bio od prastarih vremenah, isto tako „Tèržište“ i „Takačevo“ i mnogo drugih podobnih.

Popisom Slatine evo savèršujem „Uspomenu na Sloveniju“. Samo niekoliko još o putovanju u Zagreb. Dne 28. rujna ostavih otčinsku kuću. U Poličanima siednem na željeznički parovoz, te se odvezem prama Zidanomu mostu. Ima ti svakojakih ljudih na željeznici; kad se čoviek dalje vozi, ima često prilike, da se upozna s kojekakvim originalom. Tako dodjoh odmah u Poličanima u družtvo s niekim „kulturträgerjem“ koi je neprestance Boga hvalio, što je k sebi uzeo biskupa Slomšeka. Na pitanje zašto? odgovori mi: „Jetzt berden die Bindischen doch amol bieder in den Schulen deutsch lernen.“ To je dalo povoda, da smo se prepirali o narodnosti tja do Celja. Hoću da spomenem samo nešta. Došla je rieč na „panslavizam“. On odmah: „Evo kako su Slavjani oholi, nazivaju svoj slavizam gospodinom.“

— „Kako to?“ zapitam ga, pa mi počme razglabati, da rieč „pan“ znači u českom gospodin. Liepa mi jezikoslovca! „Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.“ (Sedlo vol si želi, nemarno kljuse oralo.)

Siromašna je mladina, kojom vladaju tudjinci te ju ubijaju na duši u najnježnijoj dobi. Iz izkustva znadem, koliko mora pretèrpieti diečak slovenski, prije nego si kako tako usvoji jedino spasonosnu niemštinu. Došavši u treći razred niemačkih učionah u Celje, znao sam od niemštine upravo toliko, koliko sada od hebrejštine. Znao sam čitati i možda 50—100 riečih, koje sam se u pučkoj učioni na izust naučiti morao. Dosta malo sam znao, budući mi bijaše, kod mladeži inače vèrlo poznato ime „Esel“ nepoznato. Učitelj me je naime blagovolio odmah pèrvih danah počastiti imenom „Esel“, a ja durnem svoga susieda, te ga veoma brižljivo poluglasno zapitam: „Kaj pravijo gospod?“ Ali gospod, nerazumiv šale, pošteno me „nabiksa“ i zatim mi dade za kaznu sto putih napisati: „Der windische Esel bleibt immer ein Esel, so lange er lebt.“ (Možda bi moralo biti „so lange er nicht ein deutscher Esel wird?“)

U Celju me ostavi apostol niemačke kulture, koi me od poličanske postaje počamši neprestance uznemirivaše svojim opakim naukom. Promieni se putujuća družba znatno, što se dogadja na svim većim postajama. Neimadoh vremena motriti nove pridošlice, svu pozornost obratih na pobratima g. Fr. Z., slušatelja liekarstva iz bečkoga višega Josefinum-a, koi se je vozio sa mnom do rimskih toplicah. Razgovor medju nama bijaše tako živahan, da jedva zapazih u laškom tèrgu poznatu gospodičnu, koja mi prijaznim nasmiehom zaželi sretan put i povratak u Sloveniju. Prebèrzo prodje čas, već smo u rimskim toplicama. Prijatelj me poljubi,

kaže s Bogom! i neima ga više. Pošteno slovensko sèrce, da ti je sreća mila medju tudjim svietom!

Razmatrajući, kako nas, niegdašnje suučenike, proganja sudbina po širokom svietu, dodjem u Zidani most. Torbica mi bijaše puna, u kesi imadoh zatvorenih jošte niekoliko papirnatih prijateljah, koje se željahu osloboditi tiesnih sponah; zato si pomislih: ajde dalje, le naprej! da vidim što više svieta. Naglim skokom požurim se te platim vozarinu do sv. Petra na Krasu; zaključih naime pogledati si Rieku i hèrvatsko Primorje, pa zatim sve od Rieke do Zagreba.

Cesta iz Zidanoga mosta do Litije vodi kraj Save, koju ovdie od obijuh stranah goleme pečine zatvaraju. Za prijašnjih vremenah vozeći se ovuda, uviek sam motrio visoke bèrdine i slape (vodopade) na kranjskoj strani, ali sada povede moju pozornost na se ostarieli nieki Talijan, koi se vozaše u družtvu mlade nieke dievojke. S početka pomislih, da je njegova kći, ali kašnje zaključih iz njegova ponašanja prama njoj, da nije tako. Siedila mi je dievojka vis-à-vis, ali, neznam zašto, već u Hrastniku premiestio ju je starac. Meni to nije na um palo, što si je on možda mislio, i zato ja bezbrižno jednu smotku za drugom pretvaram u dim i pepeo, i pri svakom odpuhu se spomenem: „sic transit gloria mundi", dok nedospiemo u Ljubljanu.

U Ljubljani obieduju putnici. Vremena je malo, zato poslužnik nikoga nepita, što da želi jesti ili piti, nego mu donese štogod i to mora pojesti ili barem platiti, rado ili nerado. Zanimivo je, kako znadu na kolodvoru ljubljanskom računati; evo primiera: „Suppe, Fleisch, Soss etc. 30—60—80 kr. Was noch?" — nichts — „ist 1 fl. 20 kr." Čoviek se na putu koješta nauči!

Zvonac zovne putnike i gostiona je prazna. Hlapon zažvižda i neima nas više u Ljubljani.

Osim nas trojice, Talijana naime sa krasoticom i mene, nebijaše nikoga u onom vagonu. Starac počme driemati, a ja gledam prama Vèrhniki, gdie sam prošle godine zadnji put vidio pokojnoga pobratima Vijanskoga. Borovnički most me probudi, ja se dam na drugu stranu, da ga bolje vidim, kad eto ti pade dievojki rubac iz ruke. Ja ga dakako bèrzo dignem i njoj izručim; ona mi se zahvali — pa mirna Bosna. U Logatcu se probudi starac, zamoli od mene vatre te zapita u talijanštini, kamo putujem? Ja ga počmem izvieščivati o svom putovanju, i budući mi se jezik zapletao, dodje mi ona u pomoć preuzevši rolu tumača. Sada se počme u niemačkom jeziku sa mnom razgovarati, s početka polagano, zatim živahnije, tako, da nije dugo trajalo, dok je stavila svoj „perpetuum mobile“ u bèrzi tek. Ja ju mirno slušam te premišljavam rieči Sophokla u Ajantu: „γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.“ Iz početka mi se nije dopala tolika riečitost njezina, ali tekom pripoviedanja sasma mi je drugo pojnaće udahnula o ženskoj krieposti; osviedočio sam se iz njezinoga životopisa, da je Schiller istinu kazao, govoreći: „Das Weib ist nicht schwach; es giebt starke Seelen in dem Geschlecht.“ Mnogo zla i dobra je doživila kao odgojiteljica u Francezkoj, Englezkoj, Egiptu i Italiji, dok ju napokon zateče sreća, te ju onaj gospodin Talijan uzme za ženu. Iz siromašne dievojke postala je bogata gospoja.

Bèrzo prodje vrieme, dodjosmo u postaju sveti Petar. Oprostim se sa suputnicima u kratko, te skočim van. Od sv. Petra vozio sam se poštom na Rieku. U družtvu gosp. profesora Tèrdine posietio sam grad

Bakar, Tèrsat, i ogledao ostale znamenitosti riečke, zatim sam se uputio „Apostolorum more“ kroz Karlovac u Zagreb.

Radošću uvidih na svom putovanju po Sloveniji i Hèrvatskoj, kako se uzajemno vesele i tuguju Slaveni. Godi li se jednoj grani slavenskoj krivica, sve ostale sučuvstvuju; dostigne li jednu šta vesela, raduju se sve. To je liepo, pa tako i mora biti. — O, da se nebi našao nigdie medju Slavjanima čoviek separatist, koi sam sebe i svoju podnarodnost slavi i uzdiže, a sve ostale gèrdi i zabacuje! Ružno, dapače gadno bi bilo, kad se nebi veselili svi nad napredkom jedne grane, kad bi zavidio jedan veću sreću drugomu, ili se radovao njegovoj nesreći. Pa što bi mu koristilo da bude pèrvi medju zadnjima? „Inter vaccas bos est abbas, inter coecos luscus rex!“ Zato: Jedan se mora naslanjati na drugoga, jedan drugoga podupirati; jer sám za se mogao bi pojedini oslabiti, ako ne i — pasti.

Bijahu dnevi — nisu daleko — u kojima moradjaše slovenski domorodac koješta tèrpieti, i to samo toga radi, što se je ovdie ili ondie branio proti krivomu napadanju neprijateljske stranke. Ako je koi nemškutar izrekao štogod neumna, morao je Slovenac uz njega pristati ili barem šutiti, inače jao njemu! — Dvie godine danah navaljivahu neprestance zlobni dopisnici po niemačkim časopisima na naše muževe gadnim oružjem: lažju i potvorom. Prestala je doduše u novije vrieme ta borba, ali tlačenje naše narodnosti jošte nije prestalo.

Neću da vodim čitatelje u sabor koruški ili štajerski; ostanimo u Ljubljani, osviedočit se je i iz toga, kolikim gnievom gaze niekoja gospoda i u središtu naše zemlje narodne pravice! Uništili bi nas, da mogu, jed-

nim udarcem, samo da ih nesmetamo više u rajskom sanku niemačkom.

Ali toga neće biti nikada! Imademo svoje muževe, koji nas vode po pravom putu do duševne izobraženosti; u nje stavimo naše povierenje i — sretni smo u nesreći! Neka se napinja dušmanin, neka se gèrčevito steže od jada, neka si iz glave čupa kose — sve uzalud! Idea narodnosti tako duboko je prodèrla u naš narod, da je nemože nikakova sila zatrieti.

Svèrnimo okom na gèrdne napadaje bezsaviestnih dopisnikah i ostalih ugnietateljah naših, kako nastojahu svim silama ocèrniti naše pèrvake kod visoke vlade i pred svietom; nu što bje plod njihova nastojanja? Prah je, koga nestane, kad vietar puhne; snieg je, koi se razkopni u pèrvim prolietnim dnevima, kad ga mile sunčane zràke stanu topiti.

Činjaše se putniku u oči oluje, da vidi ogromne bèrdine na moru, u kojima blisak zlatne kaže žile; stupiv bliže k umirenomu moru, vidi, da je to samo pusta ravnica, samo — voda! Tako gledasmo i mi iz daljine strašne bregove, koje su dušmani na nas turali, nu došav bliže vidismo, da su magla, dà puka magla.

Svetčana rieč sjajnoga našega vladara temelj nam je, na kom stojimo; neobazirajmo se dakle plaho medju tudjincima u našoj domovini, na domaćoj zemlji, nego stupimo tvèrdo na noge i pokažimo im, da sèrce, koje bije za domovinu, nepoznade onih strašilah, kojima se straše dieca u večer sv. Nikole.

„Inimici hominis domestici ejus." Ova izreka sieća me članka „Graja Nemškutarem" u „Drobtinicah" za godinu 1862. od Slomšekove ruke. Blagi vladiko! vidi se, kako si mèrzio i prezirao izdajice svoje narodnosti, osviedočen, da su ovakovi ljudi bez sèrca i bez saviesti.

Čitati će tvoj spis naši unuci, spominjati će se oni prošlih, žalostnih vremenah, u kojima je bilo potrebito pisati tako, kako je pisalo zlato tvoje pero a ne kako drugčije.

Sramotan je to posao, udarati po onom, što bi moralo čovieku najdragocienije biti! Sèrce ovakovih ljudih nalično je kotlu, u kom se kuha kantar i smola.

Oj Niemci! vi, koji ste pravedni i pošteni, da vam je znati, kakovi su ljudi, koji vam se pridružuju, te vas draže proti nama, obraz bi si sakrili i biežali bi kao pred čoviekom okuženim.

Debelo mi piše pero, a zašto? kojih se tiče, do onih nedopre moj glas, jer oni preziraju sve, što je slavjanskoga; nu pišem, jer bi se moglo pridesiti, da spis ovaj dodje u ruke čovieku mladu — možda Slovencu, koi još nezna za svoju domovinu, koi jošte misli, da je pozvan ciepiti niemačku kulturu u narodu svom. — Nemoj toga, brate! Ako živiš sretno kao Lazar u naručju Abrahamovu, ako tebe usrećuju znanosti niemačke, pomisli si, da puku nije moguće doći bez pripomoći svoga jezika do potrebite izobraženosti. „Ako u tvojoj kući svieća gori, u mojoj se nevidi."

Prijateljska rieč obično više važi, nego učiteljska; zato molim i zaklinjam vas kao prijatelj i drug, da se vazda dèržite poslovice: „Svoje ljubi, tudje poštuj;" jer to zahtieva pravica, to zahtieva domovina.

Ako tko izmedju vas već u mladjahnoj dobi štogod zla mora pretèrpieti zaradi domoljubja, neka mu se sèrce neohladi za domaću svetinju. Vragu treba preziranjem povraćati njegove zlobne nakane, ugibati se otrovnim pandjama, dok nedodje vrieme, da bude dozvoljeno na zakonitom polju bez pogibelji raditi za blago otačbine i narodne prosviete. Doći će vrieme,

kad ćete moći dokazati, da ste Slavjani čvèrste korenike, koji se nedadu po zubima tući! Poniznost je istinabog dobra i hvale je vriedna čednost, ali ima svoje medje; i cèrv se miče, gmili i giblje, kad mu tko stupi na glavu: zašto se nebi uzdigli mi oštrim perom i ozbiljnom riečju proti napadačima, kad nas ni krive ni dužne gaze i tlače, i kad nam krate svete, prirodjene nam pravice?!

Bez truda nećemo postići ništa; kod svakoga bo podhvata treba je gvozdene uztèrpljivosti; već je Hesiod pisao: *Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι. (Ἔργα καὶ ἡμέραι v. 289.)* Isto kaže Horac (Sat. 1, 9, 59.) „Nil sine magno vita labore dedit mortalibus“, što znači u slovenštini:

Lenega čaka stèrgan rokal,
Palca beraška, prazni bokal.

Slovenijo tužna! ljubezna majko moja! iskreni ti i sèrdačni šaljem pozdrav iz sretnije od tebe posestrime tvoje zemlje hèrvatske!

